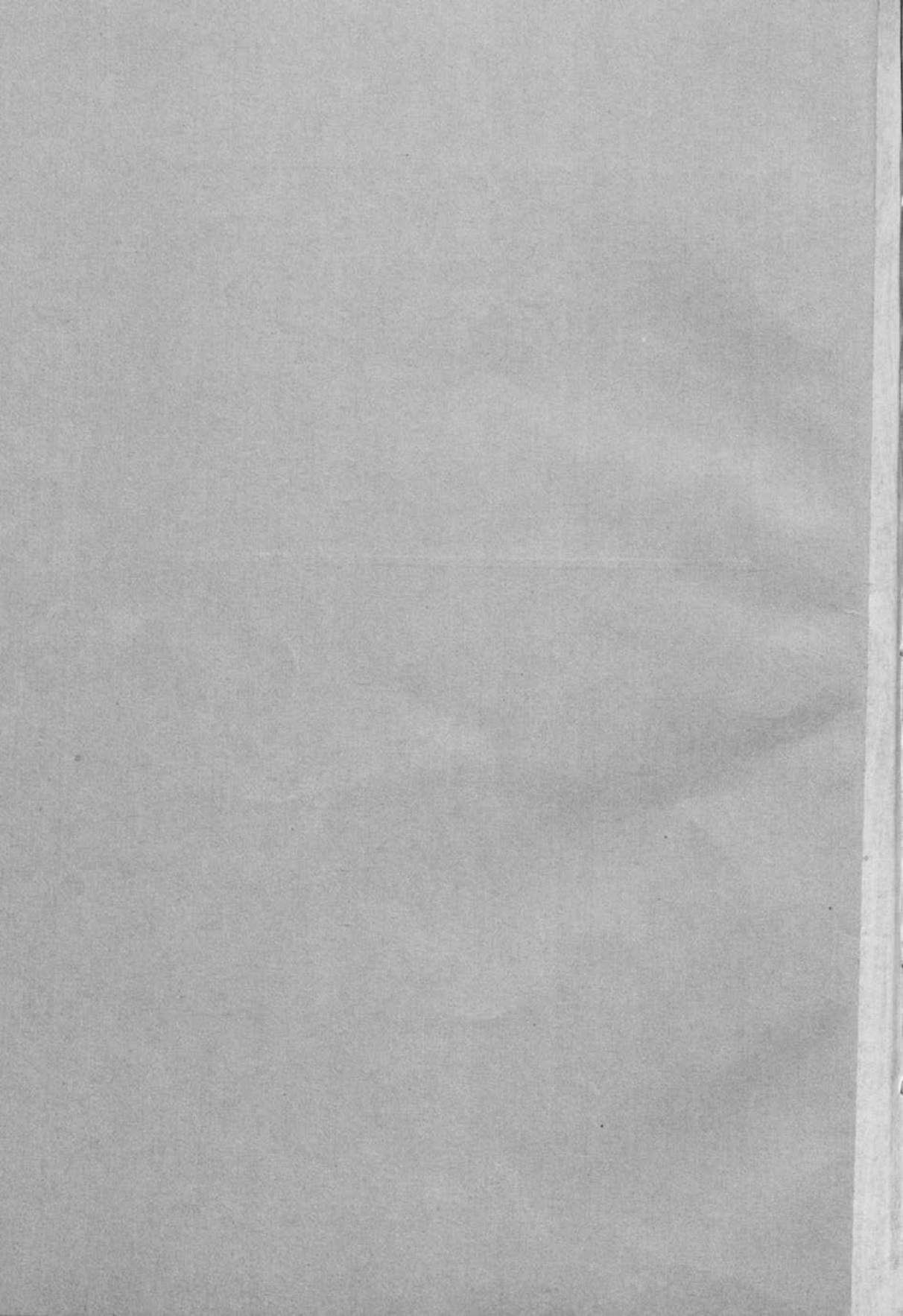

I Z V E S T J E
M U Ž E J S K E G A
D R U Š T V A
V M A R I B O R U

LETO II.

1934

UREDNIK DR. LEOPOLD POLJANEC

Izvestje
Muzejskega društva
v Mariboru.

Urednik dr. Leopold Poljanec.

Leto II.

Izdaja Muzejsko društvo v Mariboru.

Maribor 1934.

Letna udnina MDM Din 15.—.

Člani MDM dobivajo Izvestje brezplačno.

Knjigotrška cena Izvestja in cena za inozemstvo Din 25.—.

Za uredništvo in MDM odgovarja insp. v p. dr. Leopold Poljanec. Za vsebino posameznih
člankov odgovarjajo avtorji.

Mariborska tiskarna d. d. v Mariboru; predstavnik Stanko Detela.

To in ono o gobah vobče.

I.

Glive v širšem smislu so eno- ali večstanične rastline, ki ne razvijajo ne cvetu, ne semen, v katerih bi se nahajala v bistvu že vsa kal bodočega bitja. Na svojem mestu rastejo in se množijo z deljenjem, z mesta pa jih širijo, trosi, to so stanice, ki ostajajo radi svoje neznatnosti prikriti prostim človeškim očem. Ako pa položimo razvito mušnico čez noč tako na temen, najbolje moder papir, da se z listi, ki jih ima pod klobukom, dotika podlage, opazimo zjutraj belo zvezdo na temni osnovi. Čez noč je namreč goba raztrosila z listov na papir milijarde brezbarvnih trosov, ki se prikazujejo tako očesu kot bele črte na temnem ozadju.

Glive nimajo v sebi listnega zelenila, da bi kakor zelene rastline pretvarjale anorganske snovi kakor ogljikov dvokis in vodo v organske, kakor sta n. pr. sladkor in skrob. Zato ne morejo ustvarjati iz rudninskih snovi organske ter so v prehrani povsem odvisne od zelenih rastlin ali od živali, ki se preživljajo prav tako neposredno ali posredno z zelenjem. Zato se naseljujejo glive na živih ali mrtvih rastlinskih ali živalskih truplih, jim odtegujejo snovi in jih tako razkrajajo. Iz tega vidika jih delimo vobče v zajedavke in gniloživke.

Prve se lotevajo živih rastlin in živali ter povzročajo tako mnoge bolezni, kakor so n. pr. rastlinska rja in smet, jetika, legar, i. dr. Gniloživke razkrajajo mrtve organske snovi, pospešujejo tako gnilobni razpad v prirodi ter proizvajajo hranivo, potrebno višjim rastlinam za življenje. Obe skupini sta ogromnega pomena za človeka. Ako se hoče ta ubraniti zajedavk in njihovega pogubnega vpliva, jih mora predvsem poznati. Zato zdravilna veda in poljedelstvo od vsega početka z vso pozornostjo proučavata razne bolezenske kali. Prav tako važno za človeka pa je postalo sčasom gojenje nekkih gniloživk. Spominjam tu le na kvasne glivice, ki jih proizvajajo v tovarnah na debelo, da pridobivajo alkoholne pijače, izdelujejo kvas, ocet i. dr.

Velike množine gliv gniloživk in zajedavk pa živi naokrog po gozdovih, livadah in travnikih, tvoreč večja ali manjša plodišča. Samo te — pecljate in navadno klobukaste, pa tudi grmičasto razrasle, kopitaste, gomoljaste, čašaste in drugačne — tvore, ki se razvijajo redno iz nitkaste steljke v zemlji, v drevesni skorji in drugod, imenuje narod »gobe« ali »glive«. Del teh gob v ožjem smislu, ne vseh, uvažuje pričujoče poročilo.

II.

Tudi te »višje gobe« se razmnožujejo s trosi, kar nam dokazuje že omejen primer z mušnico (*amanita muscaria*). Troši imajo za brezcvetne rastline slični pomen, kakor semena za semenocvetke. Posamič pa jih moremo opazovati le pod drobnogledom ob primerni povečavi. Tedaj jih vidi oko kot dvokožne stanice okrogle, jajčaste, vretenaste, suličaste, bodičaste ali gladke zunanosti, črne, temnovijoličaste, rumene, rdečkaste ali bele barve in razne velikosti. Tako različni so vobče le troši raznih gobjih vrst, troši ene in iste gobe pa so povprečno vsi enako veliki, imajo isto obliko in isto barvo ter so važni znanstveni znaki pri določevanju. Neke vrste, kakor n. pr. golobice (*russula*) moremo z gotovostjo določiti le po trosih. Pa tudi za praktičnega gobarja ima zlasti barva trosov velik pomen, ker se pokaže prej ali slej na plodovnici plodišča. Posamezne gobe rodijo na milijarde trosov, ki jih raznaša zlasti veter na vse strani, pa tudi žuželke in druge živali.

Troši vzklijejo le na prikladnem mestu in pod ugodnimi razmerami. Vsebina stanice se zgosti. Tvor se napihne v mešič, ki se raztegne v nit. Nit se daljša, se razdvaja in razrašča. Nitje se križa ter mnogoteroma prepleta. Tako nastane sčasoma na mestu kodrčast pletež — micelj ali podgobje.

Ako razgrebemo nekoliko prst pod mestom, kjer smo pravkar izpulili gobo, zadenemo na podgobje. Prst križema prepletajo niti belkaste, rumenkaste ali rjave barve, kakor bi vse vprek prepredala nežna pajčevina.

Micelj se redi ob trohnečih rastlinah, loteva se pa tudi živega drevja ter je enoleten, kakor n. pr. pri mnogih gnojnicah (*coprinus*), večinoma pa vztrajen. Pa tudi tak izsesa prej ali slej mesto, na katerem se je naselil, ter usahne. Tako si razlagamo, če izgine kaka gobja vrsta iz kraja, kjer smo jo prej leto za letom našli. Podgobja pa ne uniči ne huda suša, ne oster mraz. V teh slučajih le zaostane v rasti, otrpne; začne pa se razvijati na mah, kakor hitro pade dež ali popusti mraz.

Včasih se združijo nitke podgobja v debele niti in konopce, podobne koreninam višjih rastlin, ki jih radi tega nazivajo goboslovci »rhizomorpha«¹⁾. Ti se stezajo tu pa tam kakor pritlike pri jagodnjaku na dolžino ter morejo prodirati metre daleč skozi zemljo, les in zid. Take gobje niti lahko opazuješ, če olupiš skorjo starega trhlelega trša. Našli so, da izginejo v takih konopcih vmesne stene med zaporednimi nitkami, tako nastanejo dolge tanke cevi, po katerih se pretakajo iz vsega podgobja hraniva k rastočemu plodišču. Tak micelj ima n. pr. mraznica (*armillaria mellea*), dočim zraste plodišče kuštrave grive (*sparassis ramosa*) iz razmeroma kratkega, pa debelega sklerotija, ki nas spominja korenin in gomoljev pri višjih rastlinah.

¹⁾ staro grško, izgovori: ricomorfa!

Podgobje obrodi večinoma vsako leto enkrat. Tedaj vzrastejo mestoma iz podgobja drobni, gomoljem podobni tvorci, ki se večajo in razraščajo v razne oblike. To so, kakor omenjeno, »gobe« v ljudski govorici. Narod naziva potemtakem s tem imenom samo plode prave rastline, t. j. podgobja, ali z drugimi besedami: gobe rastejo na podgobju nekako tako kakor buče na bučevini ali jabolka na jablani.

Plodišča se tvorijo ob zunanjih vplivih, če so n. pr. neke potrebne snovi v prsti, če je dovolj mokrote in ustrezajoča toplota in svetloba. Zlasti deževno vreme pospešuje gobjo rast. »Kadar grmi, rastejo gobe«, pravi ljudstvo, ki navadno zelo dobro opazuje, čeprav si razlaga pojave po svoje. Zato so vobče v deževnih letih dobre gobje letine, o suši pa slabe. Po hribih je z rastočo višino vedno manj gob tako, da nahajamo v gornjih višavskih gozdih le še nekatere vrste.

Gobe so več ali manj mesnate tvorbe, kakršni so tudi plodovi nekaterih semenocvetk, toda ne iz take snovi kakor ti. Dočim se razvije rastlinski plod iz pravega rastlinskega staničja, nastajajo glive iz samega nitja, ki je bilo prej rahlo, a se zdaj zgosti, prepleta. Oblika razvitih plodišč tvori poleg barve trosov drugi očitni znak, po katerem lahko določujemo gobe.

Sveža, prerezana goba pokaže na presečni ploskvi belo, rumenkasto, sivo, temnorjavo do črno barvo. Včasih se ta barva tudi izpremeni. Turek (*boletus rufus*) n. pr. preleva belo začetno barvo na prerezu v sivovijoličasto do črnkasto, včasih tudi v vinskiordečo ali sinjasto. Slično izpremenljiv je tudi vražji goban (*boletus sátanas*) in mnoge druge vrste. Barva se na svežem prerezu menda zato izpreminja, ker se organske tvorine okisavajo ob zračjem kisiku. Tudi take izpremembe v barvi nam dobro pomagajo, če je treba gobo spoznati.

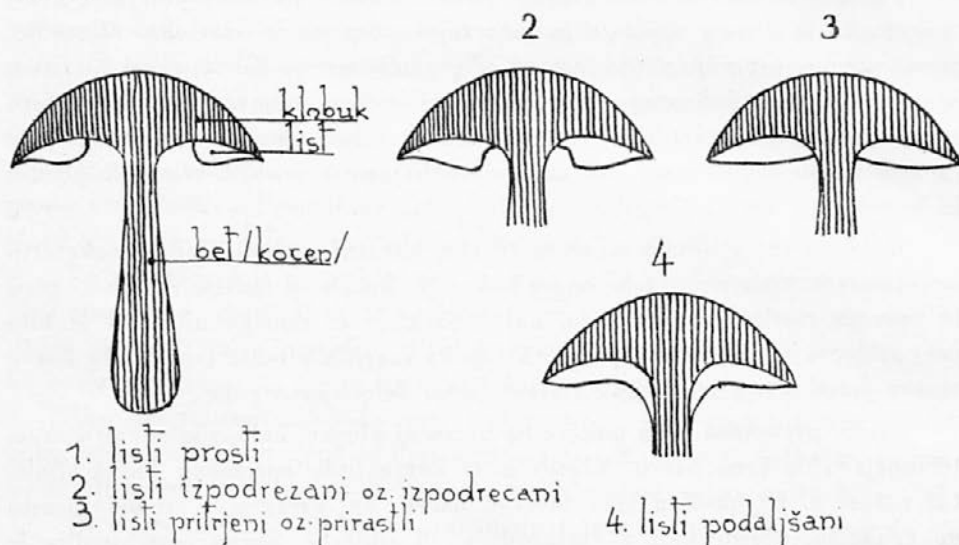
Plodišča prederejo zemljo večkrat z veliko silo²⁾ ter so različno trpežna. Posamezne gobje vrste kakor n. pr. mnoge črnivke (*cóprinus*) se razvijejo zelo hitro in čez nekaj ur tudi že razpadejo. Druge vrste ugonobi prvi mraz. Mnogo gob pa raste leta in leta, da cela desetletja, ne da bi se kemično razkrojila. Sem spada večina neužitnih lesnih gob, o katerih pa ta spis ne razpravlja.

Na plodišču se rodijo trosi in se z njimi razširja vrsta. Ena sama goba nastavi milijarde trosov. Minljive vrste kakor mušnica, jurček i. sl., jih raztrosijo v dveh do treh dneh, lesne gobe pa rabijo za to tedne in mesece. Ako upoštevamo še mnoge gobe, ki jih lahko v dobrih letinah rodi eno samo pod-

²⁾ Vsakdanja opazovanja uče, da morejo gobe premagovati razne ovire kakor drevesne korenine, kamenje i. sl. Včasih pa poženejo minljive gobe z orjaško silo tudi sredi cest na svetlo ter morejo predreti tu asfaltni tlak debel po 5 cm. (Primerjaj Z. f. P. 30. XII. 1930, str. 189.)

gobje, uvidimo že iz tega, da je priroda s tako plodovitostjo izravnala veliki primanjkljaj, ko premnogi trosi na neprimernih tleh ne morejo vzkliti.

Del plodišča, kjer se tvorijo trosi, je plodovnica ali himenij. Ta se razvija pri različnih gobjih družinah na različne načine ter zavzema ali vso površino plodišča ali le neka mesta na njem. Po obliki plodovnice in po načinu, kako razvija trose, delimo gobe v plemena in družine, kakor kaže razpredelnica.

Ker se gobe — razen lesnih — razmeroma hitro razvijajo, potrebujejo obilo vlage. V to svrhu imajo prikladne priprave, da si vlago po potrebi preskrbijo in obdržijo. Večkrat jih pokriva spolščeno ali vsaj vlakneno tkivo, opazujemo pa tudi luske in sluz, kar pravtako vpija in zadržuje mokroto. Nekatere vrste prestrezajo deževnico v trobastem ali lijastem plodišču. Zlasti plodovnica se ne sme izsušiti, da more roditi trose. Zato se mlade gobe mnogih lističark in gobanov zavarujejo zunaj pred sušo z enojno ali celo dvojno kožico, ki se pozneje pretrga ter tvori na razviti gobi obroč ali pas na betu (kocenu), nožnico pod betom ter krpe in kosmiče na klobuku. Ostanki kozice se večkrat kažejo kot vlakenca ob robu klobuka, kot koprenast zastor med betom in klobukom, ali kot sluzasta plast na klobuku ali na kocenu. Po teh znakih tudi lahko razločujemo nekatere gobe.

Velikokrat se pojavijo v gozdu in na prostem gobe v več ali manj pravih kolobarjih ali v risih, kakor pravi naš narod. Na travnikih nas večkrat že od daleč zbodejo v oči taki kolobarji, pred katerimi je trava bolj temnozelena in bohotnejše rasti. V takih slučajih se razvija podgobje iz nekega središča enakomerno na vse strani ter rodi vsako leto plodišča na skraj-

nem robu. Zato trava v krogu slabo rase, večkrat celo usahne, ker izsesava micelj, da more roditi plodišča, tla pa tudi rastline. Podgobje raste naprej, kolobarji se večajo od leta do leta, dokler jih neka posebnost tal ali kaka druga ovira ne razdruži v posamne skupine. Kolobarji, v premeru široki do 10 m, niso redki; opazovali pa so tudi že kroge s premerom 35 m.

Stara plodišča — se ve — ne smejo s svojo gnilobo okuževati trpežnega podgobja, da se ohrani vrsta. Zato skrbi priroda, da izginejo gobe, ako jih nikdo ne pobere, kolikor mogoče hitro iz kraja, ko so iztrosile trose. Brez števila ličink raznih gobjih muh, mušic in drugega mrčesa je od vsega početka na delu, da uniči plodišča. Razvoj pa se s tem ne zadržuje, ker so zapljunki izprva še preneznatni. Kakor hitro pa je goba iztrosila trose, jo ugonobi odrasla gomazen v kratkem času.

III.

Približno splošno znana prikazen je, da rastejo nekatere gobe le ob nekkih drevesih; saj imenujejo n. pr. dedka (*bolétus scáber*) po nekod tudi brezovec³⁾, ker uspeva zlasti v brezju. Istotako nahajamo okusni votlonožni goban (*bolétus cávipes*) večinoma le pod macesni. Slično se zadrži še niz drugih gob — gobanov (*boletáceae*) prav tako kakor lističark (*agaricáceae*) — tako, da se nam nehote vsiljuje vprašanje, kako razmerje je pravzaprav med gobo in njenim drevesom.

To vprašanje so v glavnem v zadnjih desetletjih razčistili švedski raziskovalci Frank, Melin in Hammarlund. Tako je n. pr. Frank razkopaval in zasledoval micelj zgoraj omenjenih gob ter zadel prej ali slej na drevesne korenine, opredene in prepletene mestoma na debelo z miceljnim nitjem. Iz tega razloga je nazival predvsem take korenine, pozneje pa ves pojav »mykorrhiza«⁴⁾, kar bi se reklo po naše korenogobje. Melinu se je pozneje celo posrečilo, da je razvil iz takega korenogobja plodišča in nova podgobja in iz njih nova korenogobja. Tako so dognali, da tvorijo korenine teh-le dreves z gobami korenogobja:

brezovec (<i>bolétus scáber</i>)	breza ali gaber,
laški goban (<i>bolétus élegans</i>)	} macesen (bor),
votlonožni goban (<i>bolétus cávipes</i>)	
turek (<i>bolétus rúfus</i>)	trepetljika
macesnovka (<i>limácium lucórum</i>)	macesen
maslenka (<i>bolétus lúteus</i>)	bor, smreka,
slinavka (<i>bolétus granulátus</i>)	} bor itd.
kostanjevka (<i>bolétus bádeus</i>)	

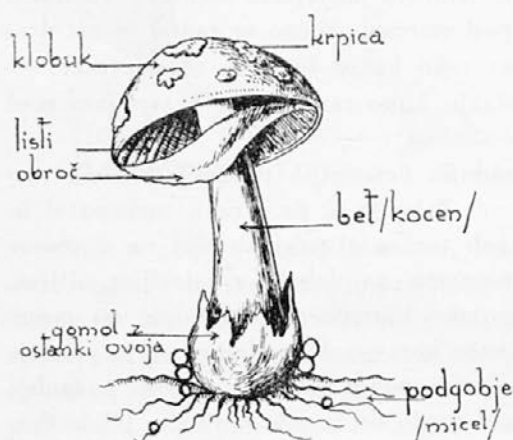
³⁾ Primerjaj tudi brezovko (*lactarius torminosus*) i. sl.

⁴⁾ starogrško, izgovori: mikorica!

Melina pa ta dejstva še niso zadovoljila, on in Hammarlund sta preiskovala korenogobje tudi z drobnogledom. Tako sta dognala, da prihajajo niti od podgobja, se prilegajo korenini, prodirajo njeno skorjo in segajo do zunanjih stanic v ličju; ne morejo pa se zariti trajno globlje, ker jih znotranje stanice ličja sproti prebavijo. Če kali koruzno zrno med vlažnimi plastmi pivnega papirja, se od srčne koreninice košato razraščajo na vse strani pretanke korenke kosmatine, ki dajejo rastlini iz okolice vode in rudninskih soli. Kolikšne še-le morajo biti korenke kosmatine, ki zalagajo tudi o suši naše gozdne velikane, hraste, bukve i. dr.! Toda glej! Ni jih. Namesto njih prepleta korenine podgobje, ki prevzame tako nalogo koreninskih kosmatin. Ne zastoj! V plačilo izsesava zunanjim stanicam rediva, tudi beljakovine, ker jih kot gliva sama ne more usvajati, in se ob njih tem bujneje razrašča in razvija.

V korenogobju sta lahko gliva in korenina nekaki soživki, ki se v življenju med seboj podpirata. V tem je glavno bistvo pristnega korenogobja, ki se kaže v sledečih zunanjih oblikah.

Gobani ustvarjajo po koreninah večinoma gomolje, lističarke pa čopiče.

Prvo je gomoljasto, drugo pa čopičasto korenogobje. Včasih pa dobimo na koreninah tudi grozdom slične tvore. To je grozdnato korenogobje.

Korenine so splošno minljivi organi. V redkih slučajih nam pokaže drobnogled ali tudi golo oko, da se je lotil micelj same korenine, da jo izsesava in uničuje. To pa je korenogobje, ki škoduje drevesu, in taka goba — navadna zajedavka. Zgodi se tudi, da tvori ista goba na tem drevesu pristno, na onem pa zajedavo korenogobje.

Korenogobje ima očitno v kraljestvu gozdnih gob velik pomen ter je predvidno vse bolj razširjeno, ko je dandanes znano. Zato deli Melin (1925) gobe z ozirom na njihovo prehrano drugače, kakor ostali goboslovci v tri velike skupine: gniloživke, zajedavke in soživke⁵⁾. Kakor pa ni ostre meje med gniloživkami in zajedavkami — primerjajmo n. pr. mraznico⁶⁾ (*armillaria mël-*

⁵⁾ Melin naziva to skupino »symbiophile« (starogrško) toliko kot »sožitja željne« ali prosto: soživke.

⁶⁾ Mraznica je vobče strašna gozdna škodljivka, ki se loteva zlasti iglavcev ter jih uničuje. Naseljuje se pa tudi po trhljih panjih in koreninah. Nasprotno so »žveplenjače« predvsem gniloživke, ki se pa pojavijo tu pa tam tudi na zdravem drevju. —

lea) in žveplenjače (hypholoméae)! — tako je ne moremo točno začrtati med tema skupinama in med gobami-soživkami. Ista goba se more pod različnimi okoliščinami razvijati iz soživke v zajedavko, pa tudi v gniloživko.

Korenogobja ne nahajamo le pri drevju in grmičju, temveč tudi pri nekaterih drugih rastlinskih družinah, kakor: vresnicah, kukavicah, zelenkovkah i. dr. Ta in slična opazovanja nam razložijo dejstvo, zakaj ne moremo n. pr. po vrtilih zaploditi večine užitnih gob. Domnevajo, da vse take gobe tvorijo korenogobja, da so torej navezane na koreninice svojih rastlin, ki pa jih po vrtilih ne dobijo. Zato ne morejo razviti micelja iz trosov, ker jim primanjkuje dražila, prihajajočega od koreninic teh rastlin. Vsekakor pa je korenogobje pojav, ki je zelo važen za vsakega gobarja. Saj mu v marsikakem slučaju olajša iskanje in določevanje gob, ki so si večkrat zelo slične.

IV.

Gobe rastejo takorekoč povsod. Množina vrst se ne da pregledati. Za praktičnega gobarja pa, ki jih hoče nabirati in uporabljati, šteje razmeroma malo tega blaga. Predvsem odpadejo z malimi izjemami vse neznatne in redke vrste. Tu se pobiranje izplača pač samo takrat, ako naletimo na plodišča v večjih množinah, če rase goba, kakor n. pr. štorovka (*pholióta mutábilis*) v rušah, ali pa kakor dišeča sehlica (*marásmius caryophýlleus*) v gostih kolobarjih. Zlasti pa se je treba gobarju izogibati zdravju in večkrat tudi življenju nevarnim strupenjačam, ki jih naš narod naziva steklače ali kačnice. Tako se v praksi nabiranje gob zelo omeji, vendar ostane še vedno dovolj obširno področje, saj našteva n. pr. samo Hermann 515 užitnih vrst v Evropi. Recimo, da so med temi štiri petine iz kakršnegakoli razloga manj vredne! Tedaj nam ostane še vedno znatno število — najmanj sto uporabnih vrst, ki jih pri nas ljudje bore malo poznajo in izkoriščajo. Vzrokov za to je več.

Pred vsem ne rastejo gobe več v takih množinah kakor nekdam. Mnogo gozdov so iztrebili. Drugod uporabijo listje za steljo. S tem odtegujejo zemlji redilne snovi, ki jih rabijo gobe za svoj obstanek. Zato nahajamo bore malo gob v kmečkih listovcih, kjer pograbiijo listje na jesen, pa tal ne gnojijo drugače. Mnogo več jih dobimo še v črnem lesu, kjer obleži odpadlo igličje na mestu.

Pa tudi prehrana preprostega ljudstva se je v zadnjem stoletju bistveno izpremenila. Nekoč — v dobi desetine in tlake, ovsenjaka in boba — so bile gobe vobče mnogo zaželeno živilo; danes — v dobi svobodnega gospodarstva, pšeničnjaka, riža, kave in čaja — so stopile v ozadje. Kmet in delavec ne poznata več toliko vrst kakor nekdam, ker nista več v taki meri odvisna od gobje prehrane.

V dobršni meri pa ljudje prezirajo gobe, ker se vobče strašijo pred zastrupitvijo. Ljudje ne opazujejo več tako bistro, kakor so to delali še naši

predniki pred sto leti, ki so strogo ločili podobne vrste. Tako so ostale za splošno uporabo le one gobe, ki nimajo nevarnih dvojnikov, kakor globanija (*boletus edulis*), brezovec (*bolétus scáber*), turek (*bolétus rufus*), lisička (*canthárellus cibárius*) ter nekatere grive (*clavaria*), v mariborski okolici še tudi ledka (*tricholóma portentósum*), mavrahi (*morchélla*), hrčki (*helvélla*) ter kuštravka (*sparassis ramósa*).

Strah pred gobjimi strupi je pa tudi povsem upravičen. Med množino višjih gob so nekatere res bolj ali manj strupene, druge sumljive, t. j. take, ki morejo včasih človeku tudi škodovati. Med stekiačami je najbolj nevarna zelena gomoljavka (*amaníta phalloídes*), z njo samo se je več ljudi smrtno zastrupilo, ko z vsemi ostalimi gobami. Ker je tudi po gozdovih krog Maribora povsod doma, je važno, da se gobar ž njo predvsem seznani. V to svrho podajam sledeči prevod spomenice D. G. f. P.⁷⁾, ki je pravtako važna i za naše kraje.

»Zelena gomoljavka« — ta najnevarnejša goba — je na žalost še vse premalo znana. Z njo se zastrupi leto za letom največ ljudi.

Klobuk je rumenkaste do zelenkaste barve, navadno nekoliko vlaknato progast, more pa biti tudi skoro bel in v tem primeru se lahko miselno zamenjava ta goba s kukmaki. Listi, meso in kocen gomoljavke so beli. Kocen je tu pa tam nekoliko rumen in zelenkasto nahukel. Najvažnejši znak gomoljavke pa je *g o m o l j p o d k o c e n o m*, ki pa ga večkrat ne vidimo, ker se skriva bolj ali manj v prsti. Vso mlado gobo oklepajo belkaste kožne krpice ob robu gomolja. Take mlade gomoljavke so povsem bele ter se prikažejo kakor prašnice (*lycopérdon*) iz zemlje. Zgoraj, na kocenu, nosi gomoljavka bel, viseč obroč, ki prepreza v mladosti liste kot koprenast zastor. Goba je običajno okrog 10 cm široka in pravtako visoka. Vonj te strupenjače je *m e d e n o s l a d e k*, ne diši pa neprijetno kakor po starem krompirju, kar se običajno trdi. Zelena gomoljavka raste le v listavcih, zlasti pod hrasti.

S kukmaki ali zeleno kolobarnico more to gobo zamenjati le površnež ali brezbriznež. Kukmake (*psallióta*) spoznamo takoj po listih pod klobukom, ki so v mladosti bolj ali manj rožnati, slednjič pa temnorjavi, kakor čokolada. Gomolja pod kocenom kukmak nima. Večinoma diši kukmak prijetno, večkrat po janežu. Zeleno kolobarnico najdemo le v borovju, je več ali manj v vseh svojih delih rumena, ter nima ne gomolja, ne obroča.

Po poročilu zdravniške komisije zadostuje založaj zelene gomoljavke, da se zastrupi človek do smrti. Goba je baš zato tako opasna, ker se pojavijo znaki otrovanja, kakor bljuvanje in driska pozno — še-le 6 do 40 ur — po obedu. Če se pojavijo najmanjši znaki zastrupitve z gobami, je treba poskrbeti, da se temeljito izpraznita želodec in črevo in da se pokliče takoj zdravnik.«

⁷⁾ Kratica: Deutsche Gesellschaft für Pilzkunde. Spomenica je opetovano izšla v časopisu Z. f. P. (Zeitschrift für Pilzkunde) s pozivom za ponatis v časopisju.

Poleg zelene gomoljavke imamo še niz gomoljavk, ki so tudi zelo strupene, kakor kraljeva mušnica (*amanita muscaria* subsp. *regalis*), pegavka (a. *pautherina*) i. dr. Bolj ali manj strupene ali vsaj sumljive vrste pa nahajamo malone v vseh drugih gobjih družinah.

V mnogih slučajih pa ne povzročajo nesreč otrovne glive, temveč užitne. Znano je, da oboli leto za letom na stotine ljudi po uživanju pokvarjenega mesa, klobas, sira in konzerv. Plesen, gniloba in znotranji razkroj stvorijo v teh živilih često zdravju in življenju nevarne strupe; pravitko pa se hitro izpridijo tudi gobe, ki kakor ribje meso, rade in hitro razpadajo. Dočim odklanjajo po pravici gospodinje po trgovinah robo dvomljive kakovosti, kupujejo na trgu brez pomisleka stare gobe ter jih lahkomišelnost prinašajo na mizo. Gledé na gobe vlada sedaj na mariborskem trgu vzoren red. Pa tudi gobarji grešijo v gozdu in doma. Marsikdo pobira vse vprek, staro in mlado, doma pa pušča robo neočiščeno, morda po cele dneve v posodi, gobo tesno ob gobi. Tako se marsikatera pokvari; to pa ne moti gospodinje, da ne bi površno izrezala najočitnejših pokvarjenih mest in pripravila ostalo za obed. Tako se skrajno lahkomišelnost ogražajo cele družine in le čudno je, da se ne dogaja še več nesreč.

V.

Oni pa, ki smotrénó nabira gobe, more imeti od njih le dobiček, zakaj glive se dajo v gospodarstvu na razne načine obrniti v prid.

Predvsem jih moremo uspešno uporabiti v vrtnarstvu, ker vsebujejo mnogo fosforne kisline. Zlasti po mestnih vrtih lahko gobe v veliki meri nadomestijo hlevski gnoj, ki si ga meščani itak ne morejo več zlahka pribaviti. V to svrhu zbiramo gobje odpadke, pobiramo pa tudi vse druge dosegljive — neužitne in strupene — gobe. Prazen je strah, da bi mogli s takim gnojenjem izpremeniti vrt v neke vrste gobji nasad. Saj vemo, da potrebujejo gobe poleg črnic še vse druge pogoje, da se razvijajo in obstajajo. Po takem gnojenju uspeva bujno sočivje ter plenja sadje.

Pa tudi kokoši se dajo uspešno krmiti z odpadki užitnih gob. Te posušimo, jih zmeljemo ter oblodimo z meljo mehko kurjo pičo. Tako krmljene kokoši nesejo pridno in uspevajo izbornó, pravitko tudi ribe, ako jih pitamo s sesekljanimi glivami.

Gobe gredo v slast tudi premnogim živalim, kakor srnam, zajcem, kuncem, vevericam, divjim kuram, med njimi zlasti fazanom, šojam, sinicam, vsakovrstnim polžem, hroščem in še drugim gozdnim in poljskim prebivalcem. Zakaj bi jim ne odmeril i današnji človek, ki se mora v propadajočem gospodarstvu in naraščanju brezposelnosti boriti s tisočeri težkočami, primernege mesta v prehrani, ako imajo sploh kako redilno vrednost zanj.

V tem oziru so se izpreminjala naziranja v zadnjih desetletjih kakor

vreme v aprilu. Pri kemičnem razkroju so našli v gobah mnogo spojenega dušika. Zato so jim pripisovali obilo beljakovinstih snovi ter so jih glede na hranilno vrednost uvrstili nekako med mesom in sočivjem. Izkazalo pa se je, da se gobje beljakovine težko prebavljajo, ker stene gobjih nitk niso iz staničnine, temveč iz neprebavne hitinovine in da so tudi ogljikovodiki, ki jih gobe vsebujejo, brez prave cene za prehrano. Tako so prišle gobe v javnih razpravah na mah ob vso veljavo. Toda prijatelji gobjih jedi niso odnehali in vedno naglašali, da je mogoče s primerno kuho gobe tako pripraviti, da jih želodec laže prebavi in da vsebujejo gobe tudi raznih soli, ki vzbujajo tek in pospešujejo hranitbo. V novejši dobi pa so se raziskovanja o redilnosti hraniva usmerila drugam. Prvotno so trdili kemiki, da zadostuje živež iz beljakovin, tolšč, ogljikovodikov, anorganskih soli in vode za vse življenske potrebe, pa tudi za rast. Ko pa so hranili živali z zmesjo takih umetnih živil, so hirale in kaj kmalu poginile. Iz takih poskusov so sklepali, da so v živalski in rastlinski hrani snovi, ki so za rast in obstoj živalskega organizma neogibno potrebne. Posrečilo se je tudi odkriti snovi, ki kemično niso ne ogljikovodiki ne tolšče ne beljakovine. Učenjaki jih nazivajo vitamine, t. j. življenjetvorce.

Vsak vitamin izvršuje v organizmu točno določeno nalogo, ki ji ni kos nobena druga snov. Če ni v hrani rastnega vitamina A, se pojavi značilna bolezen na očeh (kseroftalmija). Vitamini B pospešujejo rast, redni razvoj živčevja. Vitamin C preprečuje skorbut, D pa rahitične obolitve itd. Vsi vitamini se nahajajo v zelo majhnih množinah, v prirodnih živalih, n. pr. vitamin A zlasti v zelenjavi (rdečem korenju), D predvsem v jetrnem olju, pa tudi v presnih tolščah, presnem mesu i. dr.

V to smer so tudi gobe preiskovali. Preiskovanja še izdaleka niso zaključena, pa že iz do sedaj priobčenega gradiva⁸⁾ moremo sklepati, da vsebujejo razne glive razne vitamine v večji ali manjši, seveda neznatni množini, ki pa se na žalost s kuhanjem, praženjem in konzerviranjem iz večine uničijo. Sirovih gob pa naši ljudje navadno ne uživajo razen hruševke (58), ki jo zato tudi pravilno nazivajo »sirovka«.

Poleg uporabe za domačo potrebo, pa imajo gobe pomen tudi kot trgovinski predmet, ki ga ne smemo podcenjevati. Mnogo sveže robe se proda poleti že po naših mestih in večjih krajih, še vse več bi se je pa spečalo, ko bi gobarji prinašali vedno res brezhibno blago na trg. Toda še vse večji pomen bi mogla dobiti sčasoma trgovina z gobjimi konzervami. Poljaki n. pr. imajo v mestu Vilnu in v občini Rudniji po eno večjo tovarno, kjer zbira in prede-luje na stotine delavcev in delavk vsako leto gobe v tekoče in suhe konzerve. Ogromno množino gliv izvažajo od tu v druge države. Po statistiki so prodali leta 1930. v Nemčijo 350.000 kg užitnih hrčkov (helvélla esculénta), v Ameriko

⁸⁾ Primerjaj tzv.: Deutsche medizinische Wochenschrift 1930, št. 9.

pa krog 12 milijonov kg suhih gob, zlasti globanj. Tako prihaja denar v deželo. Pri nas pa se nikdo prav ne zmeni za težke milijone, ki segnijo leto za letom po obsežnih naših gozdovih.

Vsako naše mesto in vsak večji trg bi moral imeti tržnega nadzornika-veščaka, ki bi mu občinstvo zaupalo. Tako bi kaj kmalu izginil pretirani strah pred strupenimi gobami. Poučni članki v dnevnikih, strokovnjaška predavanja od časa do časa tudi po radiu, udruževanja prijateljev gob, skupni izleti v prirodo in razstave zbranega gradiva bi vzbudile prej ali slej zanimanje za stvar. Ljudje bi raje segali po gobah in siromaki bi nekaj zaslužili.

Mnogo lahko koristijo stvari na kmetih duhovniki in učitelji, ako v šoli in izven nje opozarjajo ljudstvo kako važne so gobe v domači kuhinji, a tudi v narodni trgovini. Tudi sami bi imeli od gob lep dobiček, zakaj za gobami se je treba mnogo gibati pod milim nebom. Razen tega te gobe silijo k učenju, brskanju po knjigah, primerjanju, preudarjanju, saj je določevanje gob pre-mnogokrat izredno težavna naloga.

VI.

Gobe znanstveno proučavati, to je težka, a tudi zelo zanimiva naloga rastlinstva, temu bo kos le vztrajna, dokaj nadpovprečna osebnost. A tudi praktični gobar se nikoli ne izuči, ako ne pobira le v kraju obče znanih vrst. Ščasoma je mogoče vsakemu človeku spoznati čim več užitnih vrst, izmed katerih bo izbiral zlasti pridno one, ki najbolj ustrezajo njegovemu okusu. Pri tem se mora ravnati vsak gobar in vsak, ki gobe uživa, po določenih smernicah, da se izogne nesrečam. Ta pravila posnemam prosto po razglasu D. G. f. P. v Z. f. P. 1931, III., str. 92 i. sl., ki ga zaključujejo s prošnjo za ponatis. Točke se ne ujemajo povsem z besedilom, temveč so smislu primerno prikrojene našim razmeram.

1. Ni občega pravila, ki bi ločilo užitne gobe od strupenih. Naziranje, ki ga slišimo tu pa tam, da je vsaka goba strupena, ki izpremeni prerezana barvo ali počrni kuhana srebrno žlico, spada med bajke. Pa tudi všečen vonj in prijeten okus nista vsikdar zanesljiva znaka, da je neka goba užitna. (Primerjaj v IV. opis zelene gomoljavke!) Zato pa

2. smemo uživati le gobe, ki jih zanesljivo poznamo.

3. Začetnik pobiraj sprva le najbolj znane vrste, kakor lisičke in globanje! Sicer imata tudi ti dve dvojnice, toda dvojnica prve, narančasta lisička (*cantharellus aurantiacus*) je prav tako užitna, dvojnica druge: žolčasti goban (*bolétus félleus*) pa vsaj ni strupena. Ker je ta razmeroma redek, je malo verjetno, da si boš ž njim zagrenil jed. Sicer ga pa pri ostrejšem ogledu prav lahko ločiš od jurčka. Pomni torej razlike! Klobuk žolčnjaka je m e h k e j š i, plodovnica pod njim n e ž n o r o ž n a t a (pri jurčku belá, pozneje zelenkasta),

meso na prerezu rožnato (pri jurčku neizpremenljivo belo), okus žolčastogrenek (pri jurčku sladkast). Še-le pozneje, ko si zanesljivo spoznal še druge pogostne užitne vrste, zbiraj tudi te! V dvomu puščaj robo v gozdu pri miru! Le sirovež tepta gobe, jih razmetava in uničuje!

4. Množina gob in število vrst po naših krajih je vse večje, kakor vobče mislijo. Le lahkomiselnih bahači poznajo »vse« gobe. Jurček ima n. pr. krog 50 sorodnikov-gobanov. Še vse več sorodnic ima mušnica, ki spada med lističarke. O večini gob še ne vemo, ali so užitne ali ne.

5. Pobiraj vsikdar le sveže gobe! Stare, mokre, nagnite in močno ogrizene puščaj na mestu!

6. Gob ne smeš trgati ali rezati, temveč jih zasučeš in izviješ iz tal. To pa ukreni previdno, da ne uničiš mladega zaroda, ki se morda še razvija ob starem betu! Ostrgaj gobam na mestu listje in prst, da si olajšaš delo doma! Ako pa naj gobo določi strokovnjak, jo ohrani nepoškodovano! Pomisli, da niti veččak ne more izlahka prepoznati osnaženih in razrezanih gob! Za ta slučaj si zapomni tudi mesto in okolico, v kateri je rastla!

7. Nabiraj res užitne in brezhibne gobe, ki niso preslabo razvite, ali v pletenico ali v zaboječek iz lepenke, da se ne zmečkajo in na kupu ne razgrejejo! Doma jih osnaži in pripravi še tisti dan za obed! Drugače jih razgrni na hladnem prostoru, da se ne stiskajo! Glive vsebujejo krog 90% vode in se hitro pokvarijo. Plodovnice pod klobukom ne odstrani, ako ni črvida! Ima mnogo redilnih snovi v sebi. Pač pa sleci kožo s klobuka, ako se da! Barva mesa pod klobučjo kožico je mnogokrat značilna za tako ali tako gobo. Večkrat pa je tudi gliva zgoraj sluzasta in zato ogabna.

8. Ni dobro, če pariš gobe in odlivaš vodo, ker vsebuje ta vse lahko raztopne jedilne snovi. Gobe, ki so užitne šele poparjene, kakor hrčki i. dr., sploh niso priporočljive.

9. Gobe se vobče težko prebavijo, zato jih je treba na drobno sesekljati, najbolje s strojem za rezanje mesa ter jim pridejati nekoliko jestive sode (soda bikarbona). Razen tega moramo gobja jedila dobro žvečiti. Izdatne gobje jedi za večerjo ne priporočam. Pravtako ne pij po gobji jedi pijač, ki imajo kakor pivo in slatine obilo ogljikovega dvokisa v sebi. Če se ne hržiš teh predpisov, te bo pač želodec bolel in driska se te loti; toda to še nima nič opraviti z zastrupitvijo.

10. Varuj se predvsem zelene gomoljavke, ki povzroča mnoge in najbolj nevarne zastrupitve! Prečitaj in pomni dobro tisti opis v točki IV.!

Teh deset točk je treba vsakemu praktičnemu gobarju dobro pomniti. Ko bi se vsi gobarji naučili spoznavati gobe tako zanesljivo, kakor poznajo jagodarji jagode v gozdu, bi bili ljudje že davno izgubili bojazen pred gobami. Tudi borovnički sad nalikuje volčji jagodi. Plodi tise, jerebike, brusnic, šmarnic in

ribeza so vsi živordeči ter kažejo slično zunanjo obliko. Četudi so med njimi nekateri strupeni, drugi okusni, tretji neužitni, vendar ne pride živi duši na um, da bi svaril ženice, naj ne nabirajo borovnic ali brusnic, ker jih pač pre-dobro poznajo. Pravtako pa je mogoče človeku, ki se zanima za gobe, spoznati jih z leti v tolikem številu, da ne pride izlepa v gobji sezoni praznih rok domov. V to svrhu mu je potrebno pazno oko, dober spomin ter mnogo vaje. Največ koristi na izletih zanesljiv strokovnjak; prezirati pa tudi ne smeš dobre knjige s točnimi opisi ali še boljše, z nazornimi slikami. Nekoliko praktične sistematike olajša določevanje. Iz te mu je treba predvsem dobro pomniti znake strupenih gob, ki ogražajo najččešče človeško zdravje in življenje, da ne pride do zlih znamenjav. To je predvsem namen sledečih poglavij.

Praktični raspored gob.

V botaniki ima vsaka rastlina dvojno ime: družinsko in vrstno. Vsakdo pozna n. pr. dišečo vijolico. Tu je »vijolica« ime družine, »dišeča« pa vrste, ker družina vijolic vsebuje več vrst, kakor dišečo, pasjo, poljsko vijolico, ma čeho i. dr. Pravtako zaznamujemo glive. V družini gobanov imamo n. pr. užitnega (= globanjo), bronastega, vražjega, svinjskega i. dr. Več sorodnih družin tvori razred, več razredov red.

Znanstveno delijo višje gobe v velika reda: odprtotrose in zaprtotrose glive (basidiomycètes in ascomycètes). Pri prvem redu se nahajajo trosi na kijastih stanicah, bazidijah, pri drugem pa v mehovih, askih. Za vsakdanjo uporabo razdelim gobe v rede, razrede, družine in vrste le po znakih, zaznatnih že s prostim očesom na plodiščih, zlasti pa na plodovnicah, po kraju, kjer uspevajo, po dobi, v kateri rasejo, po okusu, vonju i. sl. Gre predvsem za velike in srednjevelike \pm^9) pogostne gobe, v posamnih slučajih pa tudi za drobnejše gobice, ako le nastopajo v rušah ali gostih kolobarjih. Pri užitnih vrstah so za praktičnega gobarja nad vse važni nevarni ali malovredni dvojniki, ki se jih je treba izogibati. Na te opozarjam posebej v opombah.

Narod pozna imenomoma bore malo gob. Večina imen v goboznanstvu so stvorili umetno. Ker pa je dajal skoro vsak goboslovec glivam svoja imena, je nastala v gobjem imeniku prava babilonska zmešnjava. Posamezne vrste imajo po 5 in več latinskih imen. Da ne bo nesporazumevanja, naglašam, da rabim v naslednjem večinoma slovenska imena po A. Begu¹⁰⁾, latinska pa po Lindau-Ulbrichu¹¹⁾. Kjer ne poznam slovenskega izraza, ga smislu primerno prevedem ali si pomagam drugače.

⁹⁾ \pm čitaj: »več ali manj«!

¹⁰⁾ A. Beg: Naše gobe. Znanstvena knjižica, 5 zv., Ljubljana 1925.

¹¹⁾ Lindau-Ulbrich: Die höheren Pilze. III. Aufl., Berlin, 1928.

Redi in razredi.

A. Klobučarice.

Pri vseh teh gobah razlikujemo, ko se razvijejo iz gomoljem podobnih tvorov, bet (kocena) in klobuk. Pod njim so ali lističi, razvrščeni večjidel kakor prečke pri kolesu — n. pr. mušnica — ali cevke n. pr. jurček ali bodice kakor pri ježku. Iz teh vidikov moremo deliti klobučarice v tri razrede: lističarke, luknjičarke in ježevke.

A₁. Lističarke.

Plodišča teh gob so različno opremljena, bet se pritrja ali v sredini ali ob strani klobuka. Večinoma so te gobe mesnate, redkokdaj kožnate. Plodovnica se razgrinja na navpičnih, med seboj ločenih, listih, ki segajo do kocena. Ako se listi ne dotikajo beta, so prosti. Ako se v vsej širini priraščajo na bet, so prirasli; ako jih veže z betom le ozek zobec, so izpodrecani, ako pa se spenjajo po kocenu nizdol, so podaljšani. Večina teh gliv uspeva na tleh. Med njimi nahajamo mnogo užitnih, pa tudi dokaj strupenih vrst.

A₂. Luknjičarke.

Plodišča so raznolika, nosijo bet ali ob strani ali v sredini klobuka in so po večini trdna in lesnata, tu pa tam tudi mesnata. Plodovnica se skriva na notranji strani cevk, ki imajo večje ali manjše luknjice. Te gobe živijo po raznem drevju, pa tudi po gozdnih tleh ter so po večini neužitne, vendar pa nahajamo med njimi tudi mnogo okusnih vrst.

A₃. Ježevke.

Plodišča so mesnata do lesnata, zavzemajo razne oblike ter vzrastejo včasih tudi v obliki klobuka. Plodovnica se razvije samo na topih ali šilastih, daljših ali krajših bodicah. Izvečine so neužitne, lesne gobe; nekatere vrste pa uspevajo na tleh in so vsaj mlade užitne.

B. Grive.

Plodišča so mesnata ali zategla, valjasta, betičasta ali grmičasto razrasla. Uspevajo po večini na tleh. Mnoge so užitne, druge neužitne ali celo nekoliko otrovne.

C. Gomoljnice.

Glive te skupine imajo \pm okroglo obliko. Plodišča razvijajo nad zemljo in pod njo. Mnoge med njimi, ki poženejo plodišča nad zemljo, so sicer užitne, a malo okusne, druge otrovne. Ostale, ki se razvijejo le pod zemljo, se sicer visoko cenijo, so pa za praktičnega gobarja večinoma brez pomena, ker jim pride težko na sled.

Č. Raznolike.

V to skupino štejem gobe, ki imajo včasih obliko čašice ali skledice; druge razvijejo votel bet, ki prehaja v jamičasto kapico ali nepravilno krpast in gubast klobuk, tretje so zdrizasti tvorit. Med temi so posamezne vrste prav okusne, druge nevarne, tretje brez pomena.

A₁. Kratek pregled najbolj znamenitih družin lističark.

Lističarke delijo znanstveniki v nad 50 družin. Izmed teh pa za praktičnega gobarja štejem sem le one, ki vsebujejo znane užitne vrste. Da te gobe kolikor mogoče pregledno razporedim, jih razdelim v osem skupin po navedenih znakih.

I. G o m o l j a v k e. Bet teh gob se razširi spodaj v \pm okrogel gomolj, ki ga ovija tu ohlapna, tam tesna \pm prirasla nožnica, ali pa je brez nožnice. Poleg tega ima bet blizu sredine kožnat pas (obroč) ali pa je tudi brez njega. V to skupino štejemo družine:

- a) M u š n i c e (amaníta). Gomolj \pm nožnica \pm obroč. Listi beli.
 b) D e ž n i c e (lepióta). „ \pm — \pm „ „ „ prosti.
 c) P r o g a v k e (amanitópsis). „ \pm nožnica \pm — „ „ „ „
 č) N o ž n i č a r k e (volvária). „ — „ r d e č i.

II. P r e p a s a n k e nimajo gomolja, pač pa na kocenu širši ali tanjši pas. Najvažnejše družine so:

- d) M r a z n i c a (armillária). Listi beli, prirasli, deloma slabo podaljšani.
 e) Š t o r o v k e (pholióta). Listi rjavi. Bet pod pasom luskast.
 f) C i g a n (rozíte). „ „ „ „ „ gladek.
 g) K u k m a k i (psallióta). „ rožno rdeči, v starosti \pm črni.

III. K o p r e n k e nimajo ne gomolja, ne obroča. Mesto tega opazimo ostanke mreže, ki veže v mladosti klobučji rob s kocenom, kot nitkast obsek ob robu klobuka, včasih tudi kot pasasto ali luskasto prevleko na betu. Delijo jih v niz družin, ki so jih pa z ozirom na užitnost še premalo preiskali. Znane užitne vrste nahajamo pri:

- h) ž v e p l e n j a č a h (hypholóma).

IV. B e l o l i s t k e so lističarke brez pasu, nožnice in koprene z belimi listi. Najvažnejše družine so:

- i) S t r a n č i c e (pleurótus) z betom ob klobuku ali brez beta. Vse ostale družine te skupine imajo obsrediščne bete.
 j) K o l o b a r n i c e (tricholóma). Listi izpodrečani.
 k) L í v k e (clitócybe). Listi podaljšani.
 l) R e p n i c e (collýbia). Listi prosti ali prirasli.
 m) S e h l i c e (marásmius). Plodišče ne gnije, oživi na novo, ako se zmoči.
 n) M l e č n i c e (lactárius). Trde in krhke gobe, izločajo mleko na prerezu.
 o) G o l o b i c e (rússula). „ „ „ „ ne „ mleka „ „

V. R d e č e l i s t k e kakor IV. pa z rdečimi listi.

- p) S t r e š n i c e (plúteus). Listi prosti.
 r) M a h o v k e (clitópilus). Listi podaljšani.

VI. G n o j n i c e so mehke krhke, minljive gobe, ki raztečejo na starost v črno tekočino. Najočitnejše med njimi so:

- s) Č r n i v k e (cóprinus).

VII. V l a ž n i c e so gobe z redko stoječimi, debelimi, \pm podaljšanimi listi. Delimo jih v sledeče skupine:

- š) M a z a v k e (gomphídius). Listi sivi, \pm črnopegasti.
 t) P o l ž e v k e (limáciium). Listi beli, koprena sluzasta.
 u) V l a ž n i c e (hygróphorus) brez koprene. Plodišče živobarvno.
 v) S v o d o l i s t k e (camarophýllus) brez koprene. Plodišče nikdar živobarvno.

VIII. Z g r b l j e n k e. Listi teh gob niso ostro razviti ter segajo med gubami navzdol po plodišču. Plodišče ima obliko lijaka ali trobe. Najbolj znane so:

- z) L i s i č k e (cantharéllus) z bolj ali manj različnim klobukom in
 ž) k o t l o v k e (crateréllus) brez klobuka.

A₂. Pregled luknjičark.

Po načinu, kako se plodovnica pritrja na plodišče, delim luknjičarke v družini:

I. pristne luknjičarke (polýporus) — plodovnica je tako trdno zrasla s klobukom, da je ne moremo zase odstraniti — in

II. gobani (bolétus) — plodovnica se le rahlo pritrja na klobuk ter se da izlahka odlupiti.

Ostale skupine so za praktičnega gobarja laže pregledne.

V istem redu kakor doslej opišem v sledečem odstavku najbolj znamenite vrste, ozirajoč se predvsem na Maribor in bližnjo okolico, ki sta mi najbolj znana. Vse na svetu je relativno. Iz označbe vrste pristavljene opisu, n. pr.: pp. o. = prav-pogosta in okusna (primerjaj kratice v preglednici I!) ne smeš sklepati, da boš v navedeni dobi ob najbolj prikladnem vremenu res že v najbližjem gozdu nabral košaro teh gob, ki ti bodo tudi izborno dišale. Z glivami je nekako tako kakor z divjačino. Tudi lovcu se pripeti, da se vrača iz dobro gojenega lovišča praznih rok domov, zlasti, ako se ne spozna v kraju. Kar ugaja meni, morda tebi ne bo in narobe. Tako povečujejo n. pr. knjige blagookusnost črnega piskriča (crateréllus cornucopioides). Jaz mu te prednosti pri najboljši volji ne morem priznati. Za me je in ostane ta goba — žal — neslastna. Na žalost pravim, ker naletim mnogokrat jeseni v takih množicah na njo, da se mi kar hudo zdi, ko jo puščam ob strani. Pa to ni edini primer te vrste. Zato mi naj čitatelj odpusti, ako se v označbi okusa ne bova povsod strinjala!

Opisi najvažnejših gob.

A. Lističarke.

I. Gomoljavke.

a) Mušnice (amaníta).

Kratice. Da pri opisovanju gob ne ponavljam pogostnih izrazov, rabim kratice kakor v preglednici I. Zato jih tu še enkrat navajam.

K. = klobuk	ss. = sila (zelo) strupena
B. = bet (kocen)	s. = strupena
L. = listi	u. = užitna
M. = meso	n. = neužitna
V. = vonj	o. = okusna
O. = okus	pp. = prav pogosta
N. = nahajališča	p. = pogosta
	r. = redka
	zr. = zelo redka

Mesece, ko goba najbolj raste, označujem od I do XII.

Plodišča teh gob so v mladosti zavita v mreno, ki se pretrga, ko se iztegne B. Ostanki se kažejo nekaj zgoraj na B. kot bradavičasta prevleka, nekaj spodaj pod B. kot nožnica. K. je mehak in mesnat, moker nekoliko lepek, suh se otiplje kakor svilu. Obliko ima v mladosti \pm okroglo ali vsaj zvončasto, pozneje plosko. L. so gosti, široki. B. se nahaja v sredini K. ter nosi nad zgornjo polovico kožnat, viseč pas (obroč), ki se pa včasih tudi posuši in odpade, spodaj pa gomolj z \pm priraslo nožnico. Ta gomolj tiči večkrat globoko v zemlji in se radi tega lahko prezre, ker

Zelena gomoljavka (amanita phalloides).

Navadni kukmak ali pečenka (*psaliota campestris*).

se v takih slučajih rad odkrhne od B. Pazi zato pri pobiranju gob, da izruješ vedno ves bet iz zemlje!

Znanstveniki poznajo nekako 56 vrst mušnic. Najvažnejše naštevam v preglednici I. Vse rastejo na tleh. Nekatere izmed njih so užitne in okusne, druge \pm strupene.

Praktični gobar mora dobro poznati mušnice, ker se baš te največkrat zamenjajo in zaužite povzročajo življenju usodne zastrupitve. Med gobami so najbolj razvite, zato pa tudi najbolj poučne.

Spoznavaj gobe na mušnicah! (Glej preglednico I.)

b) Dežnice (lepióta).

13. Velika d. (l. procéra).

K. v mladosti valjast, jajčast, nato razprt v obliki dežnika, 10—30 cm širok, belkast ali sivorjavkast, v sredini obično temnejši, pokrit s širokimi rjavimi luskami kakor s strešniki.

B. vitek, votel, 10—30 in več cm visok, sivobel, od rjavih luskie pisan, se razširi spodaj v \pm jajčast gomolj ter nosi usnjat, gibljiv obroč.

L. so beli, gosti, široki, prosti.

M. belo, nežno. O. po lešnikih. V. sladek.

N. Suhi, prisojni gozdovi, vresje, travnati holmci, vrta in njive. Posamno in trumoma. VI—XI. p. o.

14. Mala d. (l. excoriáta).

K. nejasno grbast. B. belkast.

N. Njive, prahe, livade in travniki, obpetja in nasipi ter grmičja. V—XI. p. o.

15. Grbasta d. (l. graciliénta).

K. v sredini z grbo v obliki seska.

N. Listniki, zlasti bukovje in gozdni robovi. VIII—XI. p. o.

16. Cunjasta dežnica (l. rhacódes).

M. pordeči.

N. Vrtovi in igličja.

V—XI. p. o.

V ostalem se te tri vrste razlikujejo le malo od (13), so pa, zlasti (14) in (15) izdatno manjše.

17. Gladka d. (l. naucina).

K. v začetku polkroglast, nato sploščen, 6—10 cm širok, gladek, bel, v starosti zlasti ob sredini nekoliko rumenkast ali rjavkast, mesnat.

B. valjast, navadno upognjen, spodaj gomoljasto odebelel, 6—11 cm visok, prvotno bel, gladek, votel z ozkim gibljivim obročem.

L. z začetku beli, pozneje rdečkasti, v starosti svetlorjavi, prosti.

M. belo, nežno. V. — O. prijeten.

N. Suhi, gnojni travniki, njive, kompostni kupi, drevesnice, vrta, pa tudi grmičja. V—XI. Krog Maribora pp. o.

O p. Gladka d. je ob površnem ogledu zelo slična (24) in sorodnikom, razlikuje pa se od njih po gibljivem obroču in redno gladkem K. Za praktičnega gobarja pa to ne šteje, ker so vse te gobe prav okusne.

c) Progavke (amanitópsis).

Izmed teh gob prihaja za praktičnega gobarja v poštev le:

18. Raznobarvna p. (a. vagináta).

K. je v začetku zvonast, pozneje plosk, v sredini grbast, 4—10 cm širok, večinoma

Kratice:

K. = klobuk V. = vonj

a. = amanita

B. = bet O. = okus

m. = mušnica

L. = listi N. = nahajališča

M. = meso Doba uspevanja je označena v mesecih I—XII.

Preglednica

Mušnice

Števílo	I m e slovensko in latinsko	Klobuk				Bet*		
		širina v cm	barva	bradavičasta prevleka	poseb- nosti	višina v cm	označba in barva	obroč
1.	Zelena gomoljavka (a. phalloídes)	7 - 10	zelenkasta do bela	— ali bela, cunjasta	Kožica lup- ljiva, rob gladek —	8—15	vitek, prožen, bel zeleno- pegast	zelenkast ali bel, viseč
2.	Pomladna gomoljavka (a. phall. var. álba)	5 - 8	snežno bela	—	"	8—15	vitek, bel	bel, viseč
3.	Bela gomoljavka (a. virósa)	5 - 10	"	— ali bela	"	10—12	"	"
4.	Rumenkasta gomoljavka (a. máppa)	5 - 10	rumen- kasta	— ali ru- menkasta do rjavkasta	"	10—12	"	rumenkast do bel, viseč
5.	Navadna mušnica (a. muscária)	8 - 30	škrlatno- rdeča, rjava, rumena	dehela, bela ali —	"	6—5	krhek, bel do zgoraj bledorumen	bel do bledorumen, ohlapien
6.	Kraljeva mušnica (a. musc. subsp. regális)	8—30	jetno- rjava	rumenkasta ali —	Kožica lup- ljiva, rob zguban	6—25	krhek, bel- kastorumen	svetlorumen, viseč
7.	Porfirasta mušnica (a. porphýrea)	5 - 7	motno rjava	siva do bela ali —	rob progast	6—9	vitek, bel do siv	bel ali ± siv, tanek
8.	Pegasta mušnica (a. pantherína)	4—10	rumena do rjava	bela v osre- dnih krogih ali —	Kožica lup- ljiva, rob pri- žast in zguban	5—15	vitek, bel	bel, debelo- roben, + poševen
9.	Blagva. Karželj (a. caesária)	8 - 20	narančasta do rdeča	— ali bela, široka	Kožica lup- ljiva rob zgrbljen	8—16	valjast, rumen ko citróna	citronasto- rumen, širok
10.	Krastavka (a. spíssa)	6—12	sivorjava	bela do rjav- kasta, raz- lična ali —	Rob gladek	9—14	čokat, bel do siv	bel, tanek, viseč
11.	Zardelka (a. rubescens)	6—15	rdečkasta, sivkasta, rjavkasta	± rdečkasta, neenakomer- na ali —	" Kožica lupljiva	8—16	krhek, bel do rdečkast, često načesan	bel, širok, viseč
12.	Žitnica (a. junquillea)	5,6 (-9)	različno rumena	bela, razli- čna ali —	" rob zgrbljen	5,6 (-12)	krhek, bel, večinoma upoznjen	— ali bel do rumen, nežen

*) Na starost nikdar votlega kocena nima (10) in (11). Blagva more imeti na starost votel bet ali pa tudi ne. Vse ostale navedene m. imajo v mladosti strnjen, na starost votel bet.

Pripombe: Blagva (9) nalikuje na m. (5) in v mladostni obliki jajca z g. (1). Razlikuje pa se od (5) po veliki ohlapni nožnici, ki je (5) nikoli nima, od (1) pa po barvi priže, ki jo začrta k. kožica na prerezu; pri (9) je priža rdeča! pri (1) pa zelenkasta. — Krstavka (10) se razlikuje od ostalih m. zlasti po čokatem strnjem betu ter po ± sivi barvi pod k.

štev. I.
(amanita).

Kratice:

ss. = zelo (smrtno) strupena	pp. = zelo pogosta
± s. = več ali manj "	p. = pogosta
u. = užitna	r. = redka
o. = okusna	zr. = zelo redka
n. = neužitna	„ čitaj: kakor zgoraj!
	— „ : brez.

gomolj	nožnica	Listi		Meso	Vonj	Okus	Uspeva v mesecih	Označba	Nahajališča
		barva	razmerje do beta						
okrogel	ohlapna	beli	prosti	belo	osladen	prijeten	VII.—XI.	ss. pp.	Listovci, zlasti dobave in bukovje
"	"	"	"	"	— ali slab, prijeten	"	V.—IX.	ss. r.	Gnojni gozdi, predvsem dobave
"	tesna, z žmuljastim robom	"	prirasli	"	po izcimljenem krompirju	krompirjev	VI.—X	ss. r.	borovje
"	"	"	"	"	"	"	VI.—X.	ss. p.	"
kroglast do jajčast	prirasla, luskašti pasi	"	"	po K. kožico rumenkasto	slab	nevšečen	VII.—XI.	ss. pp.	Igličje, brezje goličave
okrogel	prirasla, 8 do 10 luskaštih pasov	rumenkasti	izpodrečani	"	"	"	VII.—XI.	ss. r.	bukovje
valjast	prirasla, z žmuljastim robom	beli	v začetku prirasli, pozneje prosti	belo	po izcimljenem krompirju	krompirjev	VII.—X.	s. p.	igličevje
okrogel	prirasla, debelo-žmuljasta	"	"	"	— ali osladen	sladkast	VII.—X.	s. r.	igličevje in listniki, resje
"	ohlapna, debela	citronasto rumeni	prosti	rumeno, le v B. spodaj belo	slab, prijeten	"	VII.—X.	o. p.	pod hrasti, bukami, v ležju in prisojnih goličavah
debel, okrogel	nejasna, krhka z luskaštimi pasi	beli	izpodrečani	belo, pod K. kožo sivo	slab	žaltav	VI.—X.	u. p.	bukovje
debel, potlačen	nejasna, krhka	"	"	belo - pordi pod K. kožo in v gomolju rdečkasto	—	"	VI.—X.	u. pp.	igličevje
okrogel	različna, tesna, obrobljena ali prosta in nejasna	belkasti	v začetku prirasli, pozneje prosti	belo, mehko, pod K. kožo rumenkasto	—	— do sladkast	V.—X.	u. pp.	igličevje, zlasti borovje

kožico. Zato se mora olupiti! — Zardelka (11) se razlikuje od sličnih m. zlasti po strujenem betu in rdečkasti barvi pod k. kožico. Zato se mora ta olupiti! Navadno zardi tudi meso. — Žitnica (12) nalikuje izredno (4), včasih tudi (8). Prikaže pa se vsaj mesec prej od navedenih. Zato prihaja v tej dobi v množini na mariborski trg. Vobče pa te gobe ni priporočati, ker se jako lahko zamenja z navedenima strupenjačama in se radi nežnega mesa v toplem vremenu tudi hitro pokvari. Od (4) jo loči rižast rob na k., od (8) oblika nožnice, od (4) in (8) tudi izredna krhkoba.

gol, včasih pa tudi kakor mušnica kosmičav ter že od vsega početka ob robu rižast. Navadno je v tem delu tudi nekoliko temneje barvan, da se riže še jasneje odražajo. Barve je različne: sive, rjave, rumene ali bele.

B. 8—25 cm visok, vitek, včasih gladek, včasih luskast ali vlaknato kosmičav, brez obroča, spodaj z veliko, ohlapno nožnico.

L. so beli, gosti, prosti.

M. nežno, krhko. V. —. O. osladen.

N. Igličja in listniki, travniki ob robu gozdov med mahom in travo.

V—X. Pogosto po dežju. p. u.

č) Nožničarke (volvária).

s kožnato nožnico pod b in s kosmiči ali cunjami po k ali tudi brez njih ter z rdečimi l., rastejo večinoma po gnojnih tleh ter so ali neužitne ali strupene. Za praktičnega gobarja so brez pomena.

II. Prepasanke.

d) Mraznica (armillária).

19. Mraznica (a. mcllea).

K. je v začetku plosko vzbokel, nato razprt, 5—18 cm širok, motno poltnast, rumenkastorjav ali medenobarven, v sredini temnejši, v starosti umazanorjav, ± posut s temnejšimi luskicami. Rob je v mladosti podvit, pozneje plosk, rižast.

B. 5—12 (—20) cm visok, večinoma upognjen, pa tudi zaviti, ima ± barvo K. ter nosi pod tem belkast obroč.

L. prvotno belkasti, nato bledorumeni in rjavomarogasti, nekoliko podaljšani.

M. belkasto, pri mladih gobah nežno. B. je zategel, neužiten.

O. kislast, nato trpek, neprijeten. V. zopern, lužnat.

N. Pojavi se navadno jeseni ob solnčnih dneh po prvem mrazu po drevju in trših, poganja iz ploskih korenin iz zemlje, pa tudi iz debel 10 m nad zemljo. Večinoma rase v gostih rušah, večkrat v več legah, druga nad drugo tako, da trosi zgornjih potrosijo spodnje gobe kakor z belo moko. IX—XI. pp. o.

O p. Mraznica je igličju nevarna zajedavka. Primerjaj splošni del III!

e) Štorovke (pholióta).

K ± debelomesnat, ± kožnata mrena ostane naposled kot kožnat pas na b.

L. so rjavi. B. pod pasom luskast. Najznamenitejše so:

20. Navadna št. (ph. mutabilis).

K. vzbokel, nato razprt, 5—7 cm širok, cimtnorjav, po robu temnejši. Rob tanek.

B. 5—7 (—12) cm visok, temnorjav z obročem, pod tem luskast, pozneje votel.

L. bledorjavi, podaljšani.

M. vodeno. V. in O. prijetna.

N. Preperevajoči trši bukev, jelš, lip, vrb, redko iglovcev. Raste navadno v gostih grmičih, včasih tudi na zemlji, redkokdaj na zdravem drevju. IV—XII. p. o.

O p. Štorovka se razlikuje na prvi pogled od ozimke (52) in od sivolistne žveplnjače (28), ker je b. pod kožnatim pasom srhkoluskast, od neužitne žvepljavke (26) pa še tudi po okusu in vonju.

21. Iverasta št. (ph. squarósa) je izdatno večja od navadne ter nekoliko podobna (19). Razlikuje pa se od nje po kocenu, ki se zožuje navzdol ter je pod pasom iverastoluskast. Prvotak je K., V. in O. po redkvi.

N. Vznožja listovcev in iglovcev in na trših, redko prosto, navadno v gostih kupih.
IX—XI. pp. n.

O p. Drevju nevarna zajedavka, napada posebno jablane.

f) Cigan (rozites).

Edina vrsta v naših krajih:

22. Cigan (r. caperáta).

K. zvonast do polkroglast, nato razprt, 5—12 cm širok, suh, slamnatorumen do okrast, z jamicami in gubami, mesnat krhek.

B. početkoma čokat, pozneje vitkejši, valjast 7—12 (—16) cm visok, belkast, spodaj navadno gomoljasto odebelel, nosi ozek obroč. Pod B. ostanki nožnice v obliki tanke kožeice.

L. ± rumenorjavi, prvotno prirasli, pozneje prosti, lomljivi.

M. nežnobelkasto. V. in O. prijetna.

N. Raste po tleh v igličju, zlasti pa v gorovju.

VII—XI. p. o.

g) Kukmaki (psallióta).

Ta družina zavzema odlično mesto med lističarkami, ker je večina teh gob zaslovela radi izbornega okusa. Zato jih tudi umetno goje. Ker naletimo tudi v Mariboru in v okolici pogosto na nje, jih mora praktični gobar poznati.

K. je prvotno zvonast, nato razprt, ± mesnat, večinoma bel, pa tudi rjav ali ± rumenkast. V mladosti veže rob in B. kožnata mrena, ki ostane pozneje navadno kot kožnat obroč na B.

B. mnogoličen, zdaj strnjen, zdaj votel, vedno brez nožnice.

L. so gosti, prosti, ± rdečkasti, vedno temnejši od mesa, kar se pokaže zlasti, če prerežeš mlado gobo, v starosti črni.

Kukmake loči od nevarnih mušnic (1—4), ki so jim včasih zelo podobne, barva listov in ker nimajo nikdar nožnice. Prvotni gobar zamenja te gobe tudi z razčesanko (37), ako ne pazi na obroč in da ni opekastordeče barve. (Glej 37!)

Spoznati kukmake ni težko, ločiti jih pa med seboj ni vselej lahko, ker imajo mnogo različkov, ki so si zelo podobni. Praktičnemu gobarju pa ni toliko na imenu vrste in zvrsti. Njemu gre predvsem za užitnost. Užitni pa so vsi kukmaki s prijetnim vonjem ali brez njega in z dobrim okusom. Zato navajam le znamenite vrste brez podrobnosti.

23. Navadni k. ali pečenka (ps. campéstris).

K. debelomesnat. B. strnjen. L. od vsega početka rdečkasti, slednjič temnorjavi. O. prijeten. V. prijeten, po mandljih, pa ne po janežu.

M. ± rdečkasto. Več zvrsti, med njimi tudi one, ki jih umetno goje.

N. Polja, pašniki, gnojni, suhi travniki, vojaška vežbališča, obpotja, zlasti kraji pognojeni s konjščakom ali govnom. Uspeva v velikih množinah v suhih poletjih po dežju.

V—X. pp. o.

O p. Ne zamenjaj pečenke z razčesanko (37)!

24. Travniški k. ali ovčar (ps. arvénsis).

K. debelomesnat. B. kmalu votel. L. v začetku belkasti, nato sivkasti, pozneje poltni, naposled črnorjavi. V. in O. po janežu, včasih tudi V. = — in O. po orehih. Redko smrdi po karbolu, tedaj je n. M. je neizpremenljivo belo.

N. Suhi travniki in pašniki, travnata pobočja in obpotja, suha igličja, grmovja, vrtovi ter preperevajoče listje v bukovju. VI—X. pp. zlasti VII in VIII. o.

Op. Zlasti mladi ovčarji brez vonja se zelo lahko zamenjajo z 1—4. Pomni torej, da nima kukmak nikdar nožnice! Pazi torej zlasti na ta znak, ko pobiraš gobe!

25. Gozdni k. (ps. silvatica).

K. mesnat. B. kmalu votel. L. od vsega početka poltni, nato sivordeči do sivorjavi, po pritisku temnordeči, slednjic črnorjavi. M. v začetku belo, kmalu pordeči ali porjavi. V. prijeten, a ne po janežu.

O. prijeten.

N. Iglčje, redkeje listniki.

VII—XI. p. o.

III. Koprenke.

h) Žvepljenjače (hypholoma).

To družino srečamo zelo pogosto v gozdu. K. je mesnat do kožnat. Sledovi vezilne mreže tvorijo pozneje kožnat obesek na robu K. B. je vitek, tenek, navadno brez obroča. L. so raznobarni, gosti, prirasli.

Žvepljenjače rastejo v rušah po trhljih trših, poganjajo pa tudi iz zemlje iz prikritih korenin. Večinoma so beti spodaj tako zrasli, da izpulimo kar cel šop gob.

Najbolj znane vrste so:

26. Žveplo glavka (h. fasciculare).

K. 2—8 cm širok, + žveplenorumen, gol, tenkomesnat.

B. 4—10 (—15) cm visok, rumen, vlaknat, votel.

L. prvotno ± žveplenorumeni, na starost zelenkasto črni.

M. žveplenorumen, porjavi. V. zatohel, O. grenek.

N. Glej zgoraj, skoro vse leto, zlasti IV—XII. pp. n.

27. Opekastordeča žv. (h. sublateritium).

K. 5—12 cm širok, ± opekastordeč, debelomesnat.

B. 8—15 cm visok, bledorumen, pozneje votel.

L. prvotno belkasti, nato zelenkasti, naposled temnorjavi.

M. belkasto, čvrsto. V. =—. O. nekoliko grenkast, zlasti kožica na K. Zato se najta olupiti!

N. Kakor (26) skoro vse leto, zlasti IX—XII.

pp. u.

28. Sivolistna žv. (h. capnoides)

se razlikuje od (26) le po:

a) L. razvite gobe vedno ± sivi, proti koncu škrlatni!

b) V. prijeten kakor po sadju, večkrat tudi po redkvi.

c) O. prijeten, nikdar grenek!

N. kakor pri (26) skoro vse leto, zlasti IV—XII. pp. o.

Op. Žvepljenjači (26) in (28) nalikujeta zelo štorovki (20), pa tudi ozimki (52), toda bet žvepljenjač ni navzdol nikdar iverastoluskast (kakor pri 20) ali ± temnorjav do črn in skoro lesnato zategel (kakor pri 52).

IV. Belolistke.

i) Strančice (pleurótus)

so večinoma drevesne gobe, ki se pojavijo običajno pozno na jesen ter vztrajajo

večkrat do pomladi. Strupenih vrst ni med njimi. Mnoge so mlade okusne; ostarele pa so \pm zategle in neužitne.

29. Školjkasta str. (pl. ostreátus).

K. skoro razpolovljen, školjkast, rob podvit, olivnočrn, olivnosiv, rjavkast ali rumen, 5—15 cm širok, gladek, debelomesnat, čvrst.

B. kratek, 2—4 cm dolg, bel, kosmat, strnjen.

L. beli, podaljšani.

M. belo, mehko, pozneje zateglo. V. in O. prijetna.

N. Zdravi in nagnili listovci in njih trši, zlasti: bukve, breze, lipe, hrasti, orehi i. sl.

Raste v skupkih, goba ob gobi in goba nad gobo kakor leže strešniki na strehi.

30. Modrosiva str. (pl. columbínus)

z modrosivim K. kakor golobje perje. N. borovci in smreke.

31. Vrbova str. (pl. salignus)

z dimastim K. N. topoli in vrbe, izjemoma jelše in breze. Vse tri strančice uspevajo IX—III. p. o.

j) Kolobarnice (tricholóma).

Tej družini naj posveča gobar posebno pozornost. Ime so dobile po lokih ali sklenjenih kolobarjih (risih), v katerih rade rasejo.

Kolobarnice se prikazujejo večkrat v ogromnem številu na gozdnih tleh. Mnoge vrste so zelo okusne, druge neužitne, pa tudi sumljive in otrovne so vmes. Preprosti ljudje jih zelo malo poznajo. Največ pobirajo krog Maribora ledko (32), ki jo prinašajo jeseni in na pomlad kar v koših na trg. Istotako čislajo zajčke (38). Drugih pogostih in okusnih kolobarnic pa iščemo zastonj na trgu.

32. Ledka (tr. portentósum).

Omenjam jo na prvem mestu, ker je krog Maribora obče znana in se pojavi ko je izginil sneg, iz še takorekoč zledenelih tal. Odtod tudi ime. Na ledki, ki je pristna kolobarnica, spoznavaj druge vrste te družine!

K. prvotno zvonast, pozneje razprt, neenakomerno zguban in vdrt, nekoliko grbast, 6—12 cm širok, dimast, sredi temnejši, ali pepelnatosiv do rumenosiv, nekoliko progast. Rob slabo podvit, neenakomeren. Kožica se po večini lahko sleče.

B. čvrst, valjast, 6—10 cm visok, belkast ali medlo zelenorumenkast, nežnorizast, vlaknatomesnat, strnjen.

L. v početku beli, pozneje \pm rumenkasti, široki, debelkasti, močno izpodrecani.

M. belkasto. V. in O. slabo po sveži moki.

N. Igličje.

IX—XII in III pp. o.

O p. Klobučjo kožico je treba odstraniti, ker ima okus po prsti. Ledka ima strupenega dvojnika:

33. Skelečka k. (tr. virgátum).

K. močno grbast. O. ostro zgoč.

N. Listniki in mešani gozd.

IX—X p. s.

Ledki nekoliko podobni sta tudi (34) in (35).

34. Mehurjasta k. (tr. gausapátum).

K. 5—10 cm šir., \pm dimast, mehurju podoben.

B. 3—7 cm vis., trebušat, debel.

L. beli, nato rjavosivi.

M. belo, krhko. O. pust. V. po smoli, prijeten.

N. Igličje in travnata grmičja.

VII—XI. r. u.

35. Miška (tr. térreum).

K. siv kakor miš, 3—7 (—11) cm širok, luskast.

B. valjast, belkast, 3—6 (—9) cm visok.

L. beli, pozneje sivi, izpodrecano podaljšani.

M. belo. V. — O. slab po sveži moki.

N. Gozdi, grmičja in obpotja. Mestoma v silnih množinah. VII—XI. pp. u.

Krog sv. Jurja (24. apr.) se pojavi leto za letom, ± številno, zlasti v mestnem parku:

36. Jurjevka (tr. s. Georgii in tr. gambósum).

Pravzaprav sta to dve srednjeveliki kolobarnici (primerjaj lat. imeni!); prva ima vsaj v mladosti ± pravilen K. in daljši B., druga neenakomerno zveržen K. in krajši B. Za praktičnega gobarja pa je to razlikovanje brez pomena. Obe vrsti sta namreč prav okusni, le zelo radi črvivi. Spoznaš ju lahko po ± beli barvi in močnem vonju po sveži moki. Tak je tudi okus. IV—XI. p. o.

O p. Ker pa le ni izključeno, da bi se jurjevka ne zamenjala z malo znano razčesanko (37), opišem to gobo tu, da si ne spada v družino kolobarnic. (Glej lat. ime!)

37. Razčesanka (inócybe Patouillárdi).

Ta smrtnonevarna goba raste včasih trumoma po parkih, svetlih gozdih in grmičjih maja in junija meseca, v mariborski okolici je sicer redka, navzlic temu naletimo le včasih na njo. Ker izraste vsa bela iz tal, jo lahko površni gobar pobere za kukmak ali za jurjevko. Toda razčesanka nima nikdar obroča in velikosti navadnega kukmaka, temveč je manjša od njega. V starosti opekasto pordí, kar se pojavi slej ali prej tudi pri utržani gobi. Klobuk stare gobe je razčesan od roba proti sredini, vonj pa izredno jak, skoro neprijeten vse prej ko po sveži moki. Pomni ločilne znake te nevarne gobe!

V in VI. r. ss.

Poleti in jeseni po dežju uspevajo včasih:

38. Zajčki (tr. conglóbátum).

Značilno za to znano kolobarnico je, da zrastejo običajno beti gob iz skupne bele mesnate korenine in so tako zrasli, da lahko včasih ves kup s korenino vred izpodrežemo iz zemlje. Našli so že skupine s premerom $\frac{3}{4}$ m z nad 100 gobami. Barva gob je ± siva, rjava ali belkasta.

N. Borovje na suhih peščenih tleh, smrečje, zlasti ob robovih, pa tudi bukovje, parki, vrtovi, izjemoma celo mestne ulice. VI—XI. p. o.

39. Zelena k. (tr. equéstre)

je pristna kolobarnica kakor (32) z ± sluzastim in lepkim K., vsa rumene barve. V. in O. slaba po sveži moki.

N. Igljica, zlasti borovje.

IX—XI. r. o.

O p. Nerazumljivo mi je, zakaj raste ta goba tako redko po razsežnem borovju okoli Maribora. Po drugih sličnih krajih so tla večkrat kar posuta z njo.

Dvojnik (39) je:

40. Zveplenorumenak. (tr. sulfúreum).

Razlike: K. vedno suh, V. močen, z opern, po svetilnem plinu, o m a m l j i v, O. z o p e r n.

N. Listniki in mešani gozdi.

VIII—IX. r. s.

41. Rdečkasta k. (tr. rútilans).

K. 6—10 (—12) cm šir., zvonast, nato razprt, pokrit v mladosti z gostimi, škrlatastimi kosmiči, pozneje z luskeci, mesnat.

B. valjast, trebušat, 6—10 cm dolg, pozneje votel, rumenkast, rdečkasto pisan.

L. gosti, zlatorumeni, izpodrecani.

M. rumenkasto. V. in O. prijetna.

N. Zlasti trši iglovcev.

VII.—XI. pp. u.

Op. Prebohotno razvite gobe na preperelih trših niso okusne. Vonj je tedaj zatohel.

42. Milnica (tr. saponáceum)

ima belo meso, ki postane na prerezu zlasti spodaj v B. \pm vinsko rdeče.

V. in O. \pm po milu.

N. Igljče, zlasti borovje in mešani gozd. Neužitna, v večjih množinah celo nekoliko otrovna goba. Po K. barvi raznovrstna.

VIII.—XI. pp. n.

43. Medenka (tr. rússula).

K. mesnat, 5—12 cm širok, rob podvit, \pm lepek, \pm rdeč, proti robu bledejši s temnejšimi pegami.

B. raznolik, 4—8 cm visok, strujen.

L. debeli, izpodrecani, belkasti in rdeče marogasti.

M. belo V. in O. prijetna.

N. Listniki, zlasti pod hrasti in bukvami.

VIII.—XII. pp. o.

Op. Ta goba še do danes nima trdno določene družine. Po večkrat živa h/ni barvi K. in somernem K. nalikuje golobicam. (Od tod ime rússula = golobica.) Po debelih listih in mnogokrat tudi dolgem, zavitem kocenu pa se prilaga polževkam. Zato jo prišteva n. pr. Schulz družini polževk. Praktičnega gobarja ta spor ne zanima, zakaj medenka spada med naše najokusnejše gobe, pa naj ima obliko polževke ali kolobarnice. Spoznal jo bo lahko po K. in L., ki so kakor s krvjo oškropljeni.

44. Vijoličasta k. ali šema (tr. personátum).

Vsa goba v mladosti \pm vijoličasta ali modrikasta, v starosti \pm rjavkasta do sivkasta.

M. mladih gob vijoličasto, starih belkasto, v spodnjem kocenu B. rjavkasto.

O. prijeten. V. \pm po redkvi.

N. Prhlo listje in igljče v gozdu, obpotja in travniki ob robu gozda v močnih kolobarjih in lokih.

V.—XII. pp. o.

Op. Šema, v začetku krasno vijoličasta, izpremeni na starost v vseh svojih delih barvo kakor neke koprenke, katerim je včasih tudi za čudo podobna. (Odtod lat. ime »personatum« in slov. »šema«.) Razlikuje pa se od njih na prvi pogled, ker nima nikdar rjavkastih ostankov koprene na sebi. Ime pa si zasluži še iz sledečega razloga. Malokatera gobja vrsta se toliko potvarja kakor šema, zlasti na krajih, kjer bohotno raste. Tam se postavi včasih na glavo s klobukom v zemlji, ali pa zraseta gobi z betoma tako skupaj, da ima ena klobuk v zemlji, druga pa v zraku, pa poganja prilično druga goba iz klobuka prve itd. Šema se najbolje vlaga v kis. Na Angleškem jo gojijo umetno na podlagi iz čresla.

Med obročastimi kolobarnicami sta ozira vredni (45) in (46).

45. Gomoljasta k. (tr. bulbigerum).

K. poloblast, pozneje razprt, 5—10 cm širok, gladek, svetlordečerjav, sivorjav ali okrast, \pm gol, rob podvit.

B. zraste iz 2—3 cm širokega obrobljenega gomolja, 4—7 cm visok, belkast, strujen, obroč nitast, minljiv.

L. gosti, belkasti.

M. belo. V. — O. prijeten.

N. Gozd vsake vrste.

IX.—XI. p. o.

46. Čebular (tr. colóssus).

- K. v začetku skoro gomoljast, slednjič razprt, zelo čvrst, 12—20 cm širok, \pm opekastordeč, pozneje razpokanoluskast, rob močno podvihan.
 B. strnjen, 8—10 cm dolg, 4—6 (—11) cm debel, pod žmuljem, ki nadomešča obroč, \pm opekastordeč, nad njim bel, kakor z moko potrošen.
 L. gosti, široki, skoro prosti, pozneje opekastordeči.
 M. čvrsto belo, pordeči. V in O. prijetna.

Op. Dasiravno šteje čebular med naše največje gobe, ga lahko izpregledamo v gozdu. Razvija se namreč v začetku pod zemljo in se prikaže v vsej svoji veličini le redkokdaj iz peščenih tal. Nahajamo ga le po suhih tleh v borovju. Ni ga mogoče zamenjati.

k) Livke (clitocybe).

Izmed livk je le malo užitnih. Po večini so livke zategle, neokusne gobe. Najznačilnejša med njimi, po kateri lahko spoznaš \pm lastnosti družine, je:

47. Janeževka (c. odora).

Vsa goba v mladosti \pm sinjezelena, nato sinje- ali zelenkastosiva. Diši močno po janežu tako, da jo zavohaš že od daleč. O. prijeten.

N. Preperelo listje in igličje gozda. Trumomá. VIII—X. pp. u.

Op. Na prvi pogled je ta goba nekoliko podobna sledeči, ki pripada drugi družini in je prav tako užitna. To je:

48. Zelena pasica (strophária aeruginósa).

Razlike. K. pasice sluzast. B. navadno s slabim luskastim obročem. V. slab po redkvi. O. prijeten.

N. Gozdi, grmovje, trši iglovcev, mokri travniki, prahe, gnojni kupi i. sl. Družno. VII—XI. pp. u.

Pri pasici odstrani sluzasto kožico pred kuho! Preveč janeževke v jedi ne priporočam, ker da jedi le premočen vonj.

49. Grmičasta belka (clitocybe dealbáta).

Vsa goba \pm bela, do 6 cm široka in istotako visoka s tanko mesnato plastjo z vitkim, strnjenim B. V. in O. slab, po repi. Raste slično kakor zveplenjače v rušah tako, da so beti spodaj \pm zrasli. Redkokdaj naletimo na posame gobe te vrste.

N. Travniki in trate, pobočja, obpotja, njive, zlasti pa kraji v gozdu, kjer so žagali ali skladali drva. VIII—XI. p. o.

50. Meglenka (clitocybe nebuláris).

K. prvotno vzbokel, slabo grbast, rob podvihan, pozneje sploščen, končno lijasto vdrt, 6—12 (—18) cm širok, \pm siv in kakor plesnivo nahukel, pozneje gol, gladek, z debelo mesnato plastjo.

B. debel, strnjen, 6—10 cm vis., belkast do sivkast.

L. belkasti do rumenkasti, zelo gosti, \pm podaljšani.

M. belo. V. močen po smoli, prijeten, na starost zopern kakor po redkvi. O. kiselkast.

N. Listniki, zlasti bukovje in jelšje, redkokdaj črni les. Trumoma ali v kolobarjih med starim listjem. VIII—XI. pp. u.

Op. Pobiraj le mlade meglenke, dokler je K. še vzbokel! Starejše niso več okusne.

51. A metistka (clitocybe laccáta).

K. vzbokel, nato plosk, navadno v sredini vdrt, 2—6 cm širok, rdečkast, rjavkast, vijoličast do sivkast, s tanko, mesnato plastjo.

- B. strnjen, vlaknat, 3—8 cm visok, iste barve kakor K., spodaj kosmat.
 L. redki, debeli in široki, rdečkasti ali vijoličasti, navadno prirasli, redkokdaj podaljšani.
 M. poltnordeče ali vijoličasto. V. nekoliko zatohel. O. prijeten.
 N. gozd vsake vrste. IV—XII, pp. u.

O p. Bliščec nakit našega bukovja. Tu ima namreč vsa goba v svežem stanju krasno vijoličasto barvo kakor ametist. Po dohravah obledita K. in B. ter obdržijo le L. to barvo. Po igličju pa je vsa goba \pm poltnordeča. Okusna zlasti v juhi.

l) Repnice (collýbia).

Ime je prejela družina po B., ki se večkrat korenasto ali repasto podaljša, včasih pa tudi skrajša, kakor bi ga kaj odgrizlo.

52. Ozimka (c. velútipes).

- K. 2—8 (—12) cm širok, gladek, gol, vlažen lepek, medenorumen, v sredini kostanjast s tanko mesnato plastjo.
 B. tog, 6—10 cm visok, spodaj kostanjevorjav do črnkast, zgoraj bolj blede, pokrit z gostimi rjavimi baršunastimi dlačicami (velutipes = baršunastog!), večkrat se podaljša z belimi nitkami kakor kak koren.
 L. rumenkasti, prirasli.
 M. nežno, rumenkasto. V. po lugu. O. prijeten.
 N. Raste v rušah ob raznem drevju in na njem, kakor so divji kostanj, vrbe, bukve pa tudi iglovci. IX—IV, p. o.

O p. Razen zatleglega B. prav okusna goba, upoštevanja vredna zlasti zato, ker raste pozimi tudi v snegu in ledu. Drevju je škodljiva. Razlikuje se od štorovk, ker nima nikdar obroča, od žveploglavke pa po \pm temnorjavem skoro lesnatem B. ter po okusu.

53. Maslenasta r. (c. butyrácea).

- K. 4—8 cm šir., vlažen: svetlookrast z rjavo sredino, pa tudi rjavordeč ali \pm siv, sveti se kakor bi bil z maslom pomazan (odtod ime), suh: belkast, s tanko mesnato plastjo.
 B. stožčast, 4—8 cm visok, zgoraj belkast, spodaj gomoljasto odebelel ter \pm rjav ali siv, večkrat votel.
 L. gosti, beli, izpodrecani.
 M. mehko, belo. V. po sadju ali —. O. sladkast.
 N. Družema po gozdnih tleh. VIII—XII, pp. u.

O p. Po barvi zelo izpremenljiva goba. Užitna sta le K. in zgornji del B.

m) Sehlice (marásmius).

Vobče neznatne gobe. Pojavijo se rade po toplem dežju, večkrat v ogromnih množicah. Najbolj znani sehlici sta (54) in (55).

54. Dišeča s. (m. caryophylléus).

- K. s tanko, mesnato plastjo, v sredini topogrbast, 3—6 cm širok, rumen do rjav. Krajci se na starost zavihajo.
 B. strnjen, tenek, 4—8 cm visok, iste barve kakor K., zgoraj kosmat.
 L. debelkasti, široki, redki, \pm beli.
 M. blede. V. in O. prijetna.
 N. Ne rase nikdar v gozdni goščavi. Suhi travniki, pašniki, travnati griči in obpotja ter goljave. Tvori rada široke kolobarje v travi. V—XI, pp. o.

O p. Užitna sta le K. in zgornji del B. Ne pobiraj starih obdelelih gob z zavihanimi krajci! Travi ta sehlica škoduje.

55. Lukovka (m. prasiósmus).

K. s tanko mesnato plastjo, 1—3 cm širok, blede rdečerjav, poltnordeč ali belkast, gubast, starejše gobe z zavihanimi krajci.

B. tanek kakor šivanka, zategel, votel, gol, \pm temnorjav.

L. debelkasti, široki, redki, \pm beli.

M. belo, zateglo. V. in O. prijetna, vsvežem stanju močno po česnu.

N. Gozdi, goljave in gorske senožeti. Uspeva na travnih, zeliščnih in drevesnih koreninah, poganja med listjem in igličjem iz gozdnih tal, ne uspeva pa na iglah iglavcev.

O p. To sehlico priporočajo zlasti kot prikuho k pečeni bravetini. Francozi jo sušijo in prodajajo pod imenom »mousseron«. Ne zamenjaj je z manjšo, smrdčo in zato neužitno smrdljivo s. (m. pérforans)! V iste svrhe kakor lukovko lahko rabimo tudi česnovo (m. alliáceus) in čebularico (m. pórreus), ki sta ji po velikosti in vonju zelo podobni.

n) Mlečnice (lactárius).

Iz natrte ali prerezane gobe se pocedi \pm soka, »mleko« imenovanega. Nekatero mlečnico spoznaš že po barvi, izpremenljivosti in okusu tega mleka. Kjer to ne zadostuje, tam poglej še druge znake!

56. Užitna sirovka (l. deliciósus).

Vsa goba \pm opekastordeča do narančasta z zelenkastimi ali narančastimi krogli po K. in z zelenkastimi lisami.

Določilni znak: Mleko je narančasto ali krvavordeče ter pozeleni večkrat na zraku.

N. Igličeje, vlažni, mahoviti travniki ob robih gozdov, brinje in vresje.

VI—XI. pp. o.

O p. Sirovka šteje med najboljše naše gobe, dokler ima obilo soka v sebi. Izsušena zgubi dober okus. Zato jo je treba oprati celo, da se mleko ne izcedi, in jo najbolje tudi celo spečemo ali sprajimo.

Na videz ji je podobna:

57. Kosmata sirovka (l. torminósus)

z belim, neizpremenljivim, jedkim mlekom.

N. Gozd, travnata tla, obpotja, zlasti pod brezami.

VIII—X. p. n.

58. Hruševka (l. volémus).

To bi bila sirovka, ker se uživa sirova, diši po kvargljih in gnilem siru. Vsa goba \pm narančastorjava, rumenorjava ali svetlorumena, brez krogov na K.

Določilni znak: Mleko se pocedi v curkih iz rane, je belo, osladno, nato nekoliko trpko in porjavi na zraku. Diši po hruškovih cvetih, pozneje po sledji razsoli.

N. Gozd vsake vrste, posamič.

VI—XI. p. o.

Tej nekoliko podobne, pa dosti manj živih barv so (59), (60) in (61).

59. Rdeča mlečnica (l. rúfus).

Vsa goba \pm rdečerjava. Mleko obilno, neizpremenljivo belo, ostro žgoče.

N. Igličeje. Zadržno.

VII—X. p. s.

60. Kosmata cikorjevka (l. hélvus).

Vsa goba prvotno opekastordeča ali opekastorumenkasta, pozneje usnjatorumena. K. zlasti ob sredini kocinast. Mleko vodeno ali tudi

bledorumenno, pičlo, osladno, pozneje nekoliko trpko.

N. Igljče. Zadružno.

VII—X. p. s.

O p. Ta goba je sveža brez V. Ako jo pa posušimo, močno zadiši kakor po cikoriji, ta vonj se drži leta in leta. Zato jo včasih gobarji sušijo ter si s praškom začinjajo jedila. Pa tudi v tej obliki ne priporočam gobe, ker se navzlic pičli količini praška jed lahko zastrupi.

Vobče nekoliko manjša, na videz skrknjena kakor usehla je:

61. Opekastordeča cikorjevka (l. camphorátus).

K. lepo opekastordeč, v ostalem bolj bled. Mleko obilno, vodenobelo, nekoliko trpko.

V. sveže gobe slab po kafri, suhe močno po cikoriji.

N. Gozdi in parki pod bukvami na tleh ali na trhljih trših. Družno. VII—XI. p. u.

O p. To gobo pa smemo svežo pridajati drugim užitnim vrstam za jed ali jo rabiti v prašku za začimbo.

Med manjšimi mlečnicami sta okusni (62) in (63).

62. Okusna mlečnica (l. mitísimus).

K. 3—5 (—7) cm širok, \pm narančast, ob robu svetlorumen, brez krogov, gol, gladek, s tanko mesnato plastjo.

B. 3—8 cm visok, narančast, gladek, gol, strnjen, pozneje votel.

L. rumenkasti, gosti, nekoliko podaljšani.

Mleko: obilno, belo, sladko, pozneje nekoliko ostro ali tudi grenko.

N. Listniki in črni gozd. Družno.

VI—XI. p. o.

63. Sladka mlečnica (l. subdúlcis).

K. 2—6 (—8) cm šir., rjav, \pm rjavordeč, rumenkast ali belkast brez krogov, podvit rob.

B. 2—5 (—9) cm visok, iste barve kakor K. ali temnejši, spodaj kosmat, votel ali strnjen.

L. belkasti, pozneje \pm rjavkasti do rdečkasti, malce podaljšani. Mleko mladih gob obilno, starejših pičlo, vodenobelo, sladko.

N. Vlažna mesta v gozdu med mahom in travo, zlasti pod brezami, v kolobarjih. Večkrat zraste več gob spodaj s koceni.

VI—XI. p. o.

64. Kosmata poprovka (l. velléreus).

K. 10—25 (—30) cm širok, \pm bel do rumenkast, \pm zlasti ob robu kosmat, rob podvit z debelo mesnato plastjo, trd in krhek, brez krogov.

B. 3—6 cm dolg in skoro toliko širok, čokat, strnjen, prvotno kosmat, pozneje gol.

L. bolj redki in debeli. Mleko belo, izprva obilno, pozneje pičlo, izredno žgoče. V. prijeten.

N. Igljče in listniki.

VII—XI. pp. n.

65. Gladka poprovka (l. piperátus).

Vsa goba kakor prejšnja \pm bela z belim mlekom.

Razlike: Gladka p. nima nikdar kosmatega K. ali B., njen B. je vobče bolj dolg kot širok, listi pa tako izredno gosti, kakor jih nima nobena druga mlečnica. Navadno je tudi manjša in se pojavi prej.

O p. Obe poprovki srečamo zelo pogosto v gozdu. Pri kuhanju ali sušenju izgubita ostri, poprasti okus, zato ju ne moremo rabiti kot nadomestilo za papriko ali poper. Dočim pa je kosmata poprovka vobče neužitna, pravijo, da je gladka posebno blagokusna, ako jo na sledeči način pripravimo:

Od B. odkrhnemo K. in ga kolikor mogoče malo razrežemo, da mleko ne iz-

teče. Nato spečemo gobo ali v sirovem maslu ali pa s slanino, ko smo ji pridjali čebule, popra in soli. Meni goba tudi v tej obliki ne gre posebno v slast. Pripomnim še, da jo tudi priporočajo, češ, da čisti ledvice in pospešuje izločbo seča.

o) Golobice (rússula)

so po večini večje, mesnate, \pm živobarvne gobe, z debelim, navadno valjastim B. in s trdimi, zelo krhkimi, nikdar podaljšanimi L. bele do citronasto rumene barve. K. na robu ni nikdar podvit in je prav različno obarvan. Na posamezni gobi je včasih 6 do 7 raznih barv ali pa se menjajo barve do popolnega razvoja včasih dva do trikrat.

Spoznati golobice vobče ni težko. Posamne, včasih si zelo podobne vrste, pa lahko ločiš le z drobnogledom. Ker pa gre praktičnemu gobarju vse bolj za užitnost glive, ko za ime, zato si naj pomni pravilo: Izogibaj se golobic z ostrim žgočim okusom! Te so večinoma neužitne ali strupene.

Najlaže spoznamo (66) in (67).

66. Črnikastag. (r. nigricans).

K. 5—15 (—22) cm širok, \pm belkast, pozneje temnejši, slednjic olivast, dimastosiv do dimastorjav, črnkast do črn, debelomesnat, trd in krhek.

B. valjast, 2—7 (—10) cm visok, debel, poln, \pm obarvan kakor K.

L. zelo debeli, krhki, belkasti, pozneje sivi, naposled črni.

M. belkasto posivi ali pordeči na lomini. V. in O. osladna.

N. Igljice in listniki zlasti pod brezami.

VII—XI. pp. u.

O p. Goba je mlada sicer užitna, pa malo okusna. Razkrije nam jo lahko \pm mrka barva, ki se pokaže zlasti na mestu, kjer smo jo močnejše stisnili, izredno debeli in krhki L. ter meso, ki na prerezu kaj kmalu posivi ali lahko pordi.

67. Smrdljiva golobica (r. foetens).

K. v začetku kroglast, pozneje ploskovzbokele, 8—15 cm širok, \pm lepek, \pm rjav. Mazava kožica se ne da lupiti.

B. pozneje votel, 5—12 cm vis., debel, bel.

L. izločajo številne vodne kapljice.

M. krhko, porjavi. V. močen, ogaben. O. ostro žgoč, zopern.

N. Gozd vsake vrste. Družno zlasti pod hrasti in brezami.

VI—XI. pp. u.

O p. Mlada goba zmoti v gozdu včasih celo izkušenega gobarja, ker je po obliki in barvi zelo podobna globanji. Seveda takoj spozna zmoto, ko jo pobere. Vsekakor pa moremo prav na (66) in (67) spoznavati posebnosti golobičje družine.

68. Zelenoluskasta golobica (r. viréscens).

K. 6—12 (—15) cm širok, \pm zelen ter na starost večinoma luskasto razpokan. Kožica se ne da lupiti.

B. 4—8 cm vis., bel, strnjen.

L. belkasti, gosti.

M. trdo, belo. V. —. O. po lešnikih.

N. Pod brezami in hrasti v gozdu in ob robih.

VII—X. p. o.

69. Zelena golobica (r. aeruginea).

K. 5—14 cm šir., \pm zelen z lepko, nekoliko lupljivo kožico.

B. 5—6 (—12) cm visok, bel, strnjen.

L. beli. M. belo. V. —. O. po lešnikih.

N. V gozdu posamič, zlasti pod brezami.

V—X. pp. u.

Op. Ne zamenjaj lahkomiselno zelenih golobic, ki nimajo nikdar ne obroča, ne gomolja, ne nožnice, z zeleno gomoljavko!

70. Usnjatolistna golobica (r. alutacea).

K. 6—15 cm šir., zelo različno barvan z nekoliko lupljivo kožico.

B. 5—8 cm visok, slednjič \pm votel.

L. rumenkasti pozneje temno usnjatorumeni.

M. belo. V. —. O. po lešnikih.

N. Gozd vsake vrste, zlasti pod bukvami in brezami, pa tudi pod smrekami.

VII—X. pp. o.

Op. Večkrat je zelo slična (69). V smrečju mestne Kalvarije mrgolijo poleti včasih tla od te gobe v najrazličnejših barvah. Rastejo pa tam tudi druge golobice.

71. Bljuvna golobica (r. emetica).

K. 5—10 cm širok, \pm rdeč, s tankomesnato plastjo, krhek.

B. 6—8 cm visok, valjast, bel ali rdeč.

L. beli, bolj redki, enako dolgi, krhki, prosti.

M. belo. O. ostro žgoč. V. po sadju.

N. Zlasti igličje, pa tudi travniki.

VII—XI. p. s.

72. Rdeča golobica (r. rubra).

K. 4—11 cm šir., živo cinobrasto rdeč, ob robu obledel, mesnat, \pm čvrst, krhek.

B. bel, 3—7 cm vis., strnjen, slabo gubast.

L. gosti, različno dolgi, razdvojeni, beli, končno rumenkasti.

M. belo. V. —. O. ostro žgoč.

N. Vsak gozd, predvsem pa igličje.

VI—X. r. s.

Pomni: Kadar pobiraš golobice, jih pokušaj! Užitne ne pečejo na jeziku.

V. Rdečelistke.

p) Strešnice (plúteus).

Najznamenitejša naša strešnica je:

73. Jelenjerjava strešnica (pl. cervinus).

K. 6—12 cm širok, mesnat, zvonast, nato stožčasto razprt, črno ali sivorjav do \pm belkast, pozneje nitasto do luskasto razdrapan, rob raven, navadno rižast.

B. navadno vitek, strnjen, bled in \pm pisan od temnejših lusk, 6—10 cm visok.

L. prosti, belkasti, pozneje poltni.

M. belo, mehko. O. osladen. V. ali po sirovem krompirju ali pa osladen kakor psikino cvetje ali zelena gomoljavka.

N. Gnili trši in debla raznih listovcev kakor hrast, bukva, breza, jelša i. d. Posamno in v gručah.

III—XI. p. u.

r) Mahovke (clitópilus).

Najvažnejša je:

74. Mokarica (cl. primulus).

K. \pm z debelo mesnato plastjo, plosko vzbokel, v sredini topogrbast; kmalu pa se zavijajo kraji, sredina pa se lijasto poglobi; 4—13 cm širok, bel ali svetlosiv, mehek in svilast, včasih pegast ali temneje progast, rob prvotno podvit in tanek.

B. strnjen, 3—6 cm visok, belkast, spodaj kosmat, navadno se pritrja izven središča na K.

L. belkasti, pozneje poltnordeči, močno podaljšani.

M. mehko, belo. O. in V. močno po sveži moki.

N. Gozd in mokrotni travniki med mahom in travo, posamno in v gručah.

VI—XI. pp. o.

Op. Zlasti starejše gobe imajo večkrat podobo bele lisičke. Posebno okusna je moka, ako jo sprajimo ali spečemo. Tudi sušiti se da in je le redkokdaj črvena. Narod je ne pozna, dasi jo nahajamo včasih v veliki množini po vlažnem, mahovnatem svetu in je ne moremo izlepa zamenjati s kako drugo neužitno ali strupeno vrsto.

VI. Gnojnice.

s) Črniške (córpinus).

Največji vrsti sta 75. in 76.

75. Čopasta črniška (c. comátus).

K. mesnat, valjast ali jajčast, 6—13 cm visok in 3—6 cm debel, naposled zvonasto stožčast, bel, pokrit z debelimi, širokimi luskami; sredina, v obliki čopa, ostane gola ter je ± rumenorjava. Rob pozneje razrezljan.

B. 10—20 (—40) cm visok, votel, spodaj slabo gomoljasto odebelel, bel, nosi ozek, premičen obroček.

L. beli, gosti, prosti, poridijo od roba proti B., na to porjavijo, počrniijo in se raztopijo slednjič v črno tekočino, ki kaplja z roba.

M. mladih gob belo, mehko in nežno. V. in O. prijetna.

N. Gnojna tla po travnikih, njivah, vrtilih, jarkih, ob potih, na smetiščih in kompostnih kupih, pa tudi v gozdu.

IV—XII. p. u.

76. Siva črniška (c. atramentárius).

je v marsičem podobna čopasti. Razlikuje pa se od nje:

K. ± pepelast, v mladosti proti robu zguban, ± gol.

B. je brez obročka. L. ne poridijo. V. —. O. pust.

N. Rase v gostih rušah po plodnem svetu, po travnikih, njivah, smetiščih, po mestnih ulicah tik ob tlaku, ob potih, v vrtilih i. sl.

V—XII. pp. u.

Op. Obe črniški sta užitni mladi, dokler so L. še beli. Treba ju je pa pripraviti takoj, ko smo je nabrali, da se ne pokvarita. Zlasti pa se priporočata za gobji izvleček.

VII. Vlažnice.

š) Mazavke (gomphídus).

Te gobe imenujejo goboslovci tudi rumeno nožke, ker je vedno spodnji del B. zunaj in znotraj lep rumen. Niso strupene.

77. Velika m., kravji gobec (g. glutínósus).

K. plosko vzbokel, nato razprt, 5—14 cm širok, umazanorjav, včasih vijoličasto nahukel, s sluzavo lahko lupljivo kožo.

B. 5—10 cm visok, spodaj rumen, zgoraj belkast, s sluzavim obročem.

L. belkasti, nato sivi in črno pegasti, na starost počrniijo.

M. belkasto, v B. rumeno. V. —. O. nekoliko grenkast.

N. Zlasti igličje. Trumoma.

VII—X. pp. o.

Op. Kravji gobec je mlad prav okusen. Ime razumeš, ako se dotakneš z roko hladnega, sluzavega klobuka. Sluzno prevlako s K. in B. odstraniš najbolje na mestu. Tej gobi povsem slična je mala mazavka, (g. grácilis), nekoliko podobna pa rož-

nata mazavka (g. róseus). Obe sta bolj redki ko kravji gobec, manjši ter prav tako užitni.

78. Lepka mazavka (g. víscidus).

K. skoro stožčast, topogrbast, nato plosk, 5—15 cm širok rjavordeč, lepek (ne mazav!)

B. 5—10 cm visok, rumenorjav, zgoraj v obliki pasa luskasti ostanki obroča.

L. \pm temnordečerjavi, redki in debeli.

M. čvrsto, poltnorumenkasto, spodaj v B. rumeno. V. —. O. prijeten.

N. Zlasti robi borovja.

VII—XI. p. o.

Op. Ta vobče \pm lisičjerjava goba je okusna zlasti v juhi ter se da tudi sušiti.

t) Polževke (limácium).

Te srednje velike obtlešne gobe so dobile ime po sluzavi prevlaki in \pm zavitem B. Polževke imajo včasih minljiv obroč (n. pr. 81), včasih pa se na tem mestu namah izpremeni barva B. (n. pr. 82) ali pa tudi zunanost B. (n. pr. 79.).

79. Polžarica (l. ebúrneum).

K. polkroglast, nato razprt, 3—10 cm širok, bel, sluzast.

B. 5—10 cm visok, redko votel, do polovice sluzav, zgoraj suh in z belimi luskicami posut, bel, brez obroča.

L. beli, debeli. O. prijeten. V. slab, neprijeten. M. mehko, belo.

N. Vsak gozd.

VII—XI. pp. o.

Op. Včasih kaže polžarica vse bolj svetlorumeno barvo in ima jak neprijeten duh. Tudi ta zvrst (var. cóssus) je okusna, ker se vonj kaj kmalu razgubi.

80. Diščeča polževka (l. agathosmum).

Slična polžarici, z \pm sivo barvo in krajšim B.

V. prijeten, precej jak po grenkih mandljih.

N. Iglíče. Trumoma.

VIII—X. pp. u.

81. Rumenolistna polževka, zmrzalka (l. hypothéjum).

Slična (79), toda \pm rumena. L. belkasti, nato rumeni ali narančasti. V. in O. prijetna.

N. Borovje in vresje.

X—XII. p. o.

Op. Zmrzalka se prikaže še le po prvi slani in traja do snega. Odtod ime.

82. Macesnovka (l. lucórum).

Kakor polžarica, vsa \pm citronastorumena.

N. Le pod macesni.

X—XII. p. o.

u) Vlažnice (hygróphorus).

Večinoma manjše, nežne, radi živih barv čudovito lepe gobe. Uspevajo predvsem po travnikih kakor gizdave cvetke. Strupenih ni med njimi.

83. Živordeča vlažnica (h. puníceus).

K. 5—12 cm širok, škrlatno ali krvavordeč, pozneje obledel, vlažen in lepek, s tanko mesnato plastjo.

B. 4—5 cm v. \pm rumendo rdeč, strnjen, pozneje votel.

M. belo pordeči. V. —. O. prijeten.

N. Mahoviti travniki in pašniki, goljave in gozdni robovi.

VIII—X. p. u.

84. Stožčasta vlažnica (h. cónicus).

Vsa goba, zlasti pa K. je \pm zlatorumena, počrni pa kjerkoli jo pritisneš. Njen sok počrni bel papir kakor črnilo. Pri kuhi izgubi to lastnost. Včasih ima vsa goba \pm živorumeno barvo in ne črni.

N. Močvirni travniki, pašniki in jarki v travi.

V—XI. p. u.

v) Svodolistke (camarophyllus).

Svodolistke jih nazivajo goboslovci, ker imajo v obliki svoda ukrivljene liste. Skoro vse so užitne, dasi večinoma malo izdajo radi svoje drobnote; strupenih ni med njimi.

85. Kozjača (c. caprinus).

K. 6—12 cm širok, sivorjav ali čadav, mesnat, nekoliko sluzast, tankoroben. B. valjast, 4—8 cm visok in nad 1 cm debel, siv do črn, navadno zgoraj in spodaj bel, čvrst in strnjen, nato mehek in včasih votel.

L. beli, nato sivkasti, debeli in svodasto podaljšani.

M. belo. V. —. O. prijeten.

N. Igljice, zlasti v gorovju, gozdni robovi in obpotja. IX—XI. p. o.

86. Travnjača (c. pratensis).

Vsa goba \pm rumenordečkasta, \pm vlažna, mehka ter izdatno vitkejša in šibkejša od kozjače.

N. Zlasti gorski travniki in pašniki. VIII—XII. p. o.

VIII. Zgrbljenke.

z) Lisičke (cantharillus).

87. Užitna l. (c. cibarius).

K. 5—10 cm širok, vzbokel, nato razprt, na starost lijasto vdrt, rumenkakor žolčak ali narančast, redko bel, mesnat, rob podvit, pozneje v krpe razcepljen.

B. se razširi navzgor brez prehoda v K., rumen. Gube debele, žilasto zvezane med seboj.

M. belorumenkasto. V. in O. prijetna.

N. Vsak gozd.

VI—XII. pp. u.

Op. Lisička je sicer okusna, pa zelo težko prebavljiva goba. Zato se ne priporoča ljudem s slabim želodcem.

88. Narančasta lisička (c. aurantiacus).

Vsa goba \pm narančasta, manjša in šibkejša od užitne lisičke. L. \pm pravilni, niso pa žilasto med seboj zvezani. V. —. O. zoperno osladen.

N. V vsakem gozdu na tleh, pa tudi ob trhljih parobkih in na njih. IX—XII. pp. u.

Op. To gobo, ki ima vse bolj razvite liste, šteje Lindau-Ulbrich med livke (clitocybe). Za kuhinjo je še vse manj priporočljiva kakor (87), ker niti okusna ni.

ž) Kotlečke (craterellus).

89. Črni piskrič (c. cornucopioides).

Plodišče s tanko mesnato plastjo, zateglo, cevkasto, do vznožja votlo, zgoraj trobentasto razširjeno, 5—12 (—20) cm visoko s tankim, valovitim robom, znotraj čadavo do črno, zunaj \pm sivo. V. slab, prijeten. O. po prsti.

N. Listniki, zlasti pod bukvami. Trumoma.

VIII—XI. pp. u.

Op. Za moj okus neslastna goba. Mlade gobe sušijo in meljejo ter pridevajo prašek jedilom. Uživajo jih pa tudi v juhi in jih vlagajo v kis.

90. Svinjski uhelj (c. clavatus).

Plodišče, v začetku prikrajšano kijasto, večkrat vejnato, ako zraste več gob, škrlatnovijoličasto ali modrikasto, se kmalu poglobi na vrhu; stvori se oster rob, ki se razširja, da nastanejo neenakomerne zareze in krpe; v isti meri se sredina po-

globi čašasto do lijasto. Goba je 5—8 (—10) cm visoka in 4—7 (—12) cm široka, včasih le enostransko razvita, da tvori uhlju podobno obliko, mesnata. Zgornji del razvite gobe je \pm rumenkast, spodnji umazano rožnat, ves zunanji del mrežasto žilast.

M. je debelo, belo, sočno. V. in O. prijetna, nekoliko po redkvi.

N. Mahovito igličje, pa tudi bukovje. Trumoma.

VII—X. r. o.

Op. Svinjski uhelj spada med najokusnejše naše gobe. Žal pa je, kolikor je meni znano, v mariborski okolici bolj redka prikazen. Lindau-Ulbrich ga šteje v vrsto *Neurophýllum*.

A₂. Luknjičarke.

I. Pristine luknjičarke (polýporus).

Le take so med njimi užitne, ki imajo mehko meso, da se da rezati. Velika večina pa je zategla do lesnata in zato neužitna.

91. P r o s n i c a, m o ž e k (p. *pes cáprae*).

K. 7—15 cm širok, okrogel ali razpolovljen, razpokano luskast, rjav do črnorjav, suh in mesnat.

B. 3—5 cm dolg in večkrat nad 2 cm širok, različen, \pm rumen.

M. belo, lomljivo. V. prijeten. O. po orehih.

N. Zlasti igličje v goratem svetu, posamno, pa tuditrumoma in po več gob zraslih.

VI—X. pp. o.

Op. Mlada prosnica je okusna, dokler je klobuk še bolj svetlorjav. Ime je dobila najbrž od tega, ker se pojavi v največjem številu nekako ob času, ko prizarja proso.

92. Ž e m l j e v k a (p. *cónfluens*).

K. razpolovljeni, krpasti, 12—15 cm široki, mesnati, suhi, lomljivi, večinoma razpokani, \pm rdečkastorumeni do rdečerjavi, zaraščeni z belimi B., tvoreč tako \pm skupine. Cevke se spenjajo globoko po B. navzdol. Odprtнице so ozke, okrogle, belkorumenkaste.

M. belo, sočno, pozneje suho. V. neprijeten kakor po lugu. O. grenkast.

N. Zlasti igličje v goratem svetu.

VII—X. p. u.

Op. Žemljevka je sicer mlada užitna, pa niti takrat posebno okusna, če ji ne strgaš grenke kože s K.

93. O v č j e v i m e (p. *ovinus*).

Vsa goba podobna žemljevki, toda \pm bele, mestoma citronaste barve. V. in O. prijetna.

N. Igličje.

VII—X. p. u.

Op. Vime je okusnejše od žemljevke, a težko prebavljivo kakor lisička (87).

94. K o b u l a r (p. *umbellátus*)

tvori velike, kobulasto razrasle glave, ki nosijo večkrat nad 100 klobukov in tehtajo 1½ kg do 4 kg.

K. \pm rjavi, vobče zverženi, s tanko mesnato plastjo. Beli B. poganjajo iz skupnega 3—8 cm debelega korena, ki se tako mnogotero cepi. Cevke so bele, kratke. Odprtнице ozke in okrogle.

M. belo, čvrsto, v mladosti sočno. V. svojski, ne neprijeten.

O. po orehih.

N. Ob vzožju starih bukev v listnikih. Posamno.

VII—X. r. o.

II. Gobani (bolétus).

To družino delijo goboznanci v 6 oddelkov, ki so jim naredili tudi razna imena. Da izenovim kolikor mogoče pregled, navajam vse sledeče vrste v nasprotju z Lindau-Ulbrichom pod istim imenom: bolétus.

Praktični gobar poleg lističark najbolj izkorišča gobane, saj se nam prikazujejo večinoma kot \pm velike in debelomesnate tvorbe včasih v ogromnih množicah po gozdnih tleh. Med njimi je le malo neužitnih in strupenih vrst. Mnoge tvorijo korenogobja z raznim gozdnim drevjem.

95. Globanja, jurček (b. edúlis).

K. v začetku skoro kroglast, nato polkroglast, blazinasto do plosko vzbokel, rob v začetku podvit, slednjič nekoliko zavihan, 10—20 (—30 in črez) cm šir., \perp rjav, v začetku večkrat belkast ali sivkast, v starosti tu pa tam rdeče-rumenkast, gol, gladek, pa tudi zguban, prvotno suh, nato nekoliko mazav, čvrst, debelomesnat. Koža se ne da lupiti.

B. zavaljen, debelgomoljast ali skoro jajčast, nato kijasto podaljšan, pa tudi vitek in ukrivljen, 8—12 (—25) cm vis. in 3—6 (—11) cm debel, belkast ali sivorjavkast, \pm mrežasto počrtan, včasih spodaj tudi gol. — Cevke so bele, nato \pm rumene, slednjič olivnozeleno, do 4½ cm dolge, lahko lupljive. Odprtine so izprva zelo ozke, nato razširjene, okrogle ter se saj spodaj ne dotikajo B.

M. belo, neizpremenljivo, čvrsto, starih gob nekoliko rjavkasto in mehko. O. po orehih. V. prijeten.

N. Svetlejša mesta v gozdu vsake vrste, frate, obpotja, gozdovi, robi i. sl.

V—XII. pp. o.

Op. Jurček je tako splošno znan, da je pravzaprav opis te gobe nepotreben. Ako ga le podajam na tem mestu, storim to zato, da spoznava čitatelj po njem njegove sorodnike-gobane. On spada med najdragocenejšé naše gobe. Moremo ga svežega vsestransko pripravljati za jed, ga pečí, pražiti in kuhati, ga sušiti, vlagati v sol in v kis, ga uporabljati za izvleček itd. Ker ga vobče z vncmo iščejo, bi ga bili vsaj blizu večjih mest skoro gotovo že zatrli, da ni poleti tako rad — črviv.

Jurček se kakor šema (primerjaj op. K. 44!) zelo rad pači. Večkrat zraste po več gob na razne načine, tvoreč tako svojevrstne skupine. Včasih doseže orjaško velikost in hajevno težo.

Jurček ima, kakor že omenjeno, dvojnika. Ta je

96. Žolčasti goban (b. félleus).

Razlike. Vsa goba mehkejša ter večinoma bolj svetlo obarvana. Cevke kmalu medlo rožnate. B. zelenkast in močnejše mrežast. O. žolčasto grenek. N. Vlažni kraji v igličju, tudi ob trših in na njih.

VII—X. r. n.

Op. Žolčak sicer ni strupen, toda le ena sama goba med drugimi zagreni temeljito vso jed. Pomni torej razlike!

97. Ajdnek, bronasti goban (b. aéreus)

nalikuje po obliki in vrednosti jurčku.

Razlike: Cevke \pm rumene, pozelenijo na pritisk. B. \pm živocitronastorumen in spodaj \pm koreninasto podaljšan. M. rumeno, modrikasto pozeleni.

N. Mešani gozd. Družno.

VII—X. p. o.

Op. Kolikor je meni znano, imenujejo ajdneke po naših krajih jurčke s temnorjavimi do skoro črnimi K., z \pm rumenimi cevkami in z

rjavkastimi do rjavordečimi B., ki imajo neizpremenljivo belo M. Te tudi pridno pobirajo, medtem ko se bronastega g. po krivici izogibajo.

98. Sladki goban (b. impolitus)

je tudi sličen jurčku in ž njim iste vrednosti.

Razlike: K. dlakav, nato \pm razpokan, rumenorjav, na pritisk rdečerjav. B. svetlorumen, spodaj nekoliko rdečkasto nahukel, brez mreže. M. svetlorumenkasto, neizpremenljivo.

N. Vlažni listniki pod bukvami in hrasti. Družno.

VII—X. r. o.

99. Kostanjevka (b. bádius).

Tudi to gobo zamenjujejo ljudje z jurčkom.

Razlike: B. tanjši, \pm rjav, brez mreže. M. pomodri nekoliko na prerezu. Modrina izgine sčasom ter se prerez na novo obeli. Tudi cevke se prebarvajo takoj temnozeleno.

N. Raztreseno po igličju, zlasti ob vznožju starejših dreves in tršev.

VII—XI. p. o.

100. Grenki goban (b. páchypus).

se razlikuje od jurčka zlasti po zgoraj rumenem, spodaj \pm rdečem B., ki pomodri na pritisk. M. belkasto do rumenkasto, pomodri. V. pó stenicah. O. grenek. N. Listniki. Posamno.

VIII—XI. p. n.

101. Dedek, freanja (b. scáber).

K. večinoma sivorjav, večkrat mazav in jamičast, do 12 cm širok.

B. belkast, rjavo- do črnoluskast, vitek do 15 cm visok in do 3 cm debel.

Cevke prvotno belkaste, nato umazanostive, potemnije na pritisk. M. mehko, umazanobelo je včasih neizpremenljivo, večkrat pa posivi. V. slab. O. prijeten.

N. Pod brezami v gozdih in goljavah. Trumoma.

VII—XI. pp. u.

102. Turek, konjič (b. rúfus)

je vobče večji od dedka in temu precej podoben.

Razlike: K. \pm rjavordeč. M. belo, pordi, nato pomodri in slednjič počrni.

N. Igljče, pa tudi pod brezami in topoli ter v vresju, redkeje pod drugimi listovci.

VI—X. pp. u.

Op. Tudi turek kaže včasih skupinske oblike, kjer zraste več gob, in orjaško rast. Njemu sličen je trdi turek (b. durículus) z bolj kostanjastim K. in trdim, čvrstim, belim M., ki pordi na prerezu. Ta je okusnejši od onega. Rase tu pa tam pod trepetljikami od VIII do X.

103. Mavel (b. subtomentósus).

K. žametast, \pm olivnorumen, olivnozelen, olivnorjav do rdečerjav, na starost večkrat razpokan, do 10 (17) cm širok.

B. tanek, 6—11 cm v., rumenkast in brazdast, brez mreže. Cevke \pm rumene, pozneje zelenkastorumene; ta barva se ne izpremeni pod pritiskom. Odprtine široke, neenakomerne.

M. je belkasto ali rumenkasto, navadno neizpremenljivo ali pa pomodri nekaj na prerezu. Pod K. kožico je rjavo. V. po sadju. O. prijeten.

N. Gozd vsake vrste, navadno posamno.

V—XI. p. o.

104. Rdečenožka (b. chryséteron)

je včasih zelo slična mavelčku. Na mah jo spoznamo po \pm škrlatnordeči

- barvi B. in po M., ki je pod K. kožico krvavordeče in tudi sicer pordi, zlasti v B. Večkrat pa manjkajo vsi ti znaki. Tedaj jo ločimo od mavla po \pm olivnorumenih cevkah, ki se pobarvajo pod pritiskom umazano zeleno, umazano modro ali modročrno.
- N. V vsakem gozdu, pa tudi na trhljih parobkih. Družno. V—XI. pp. u.
105. Laška globanja (b. elegans).
- K. ploskovzbokelel, 5—15 cm širok zlatorumen ali rjav, lepek.
B. 5—11 cm visok, zlatorumen, pozneje rjav, z minljivim belim obročem, na tem mestu žmuljasto odebelel. Cevke podaljšane. Odprtнице majhne, zlato- ali žveplenorumen.
- M. živorumeno, porjavi sčasom. V. in O. prijetna.
N. V gozdih pod macesni. Trumoma. VI—XI. pp. o.
106. Maslenka (b. luteus).
Kakor (105). Razlike: Obroč širok, bel, nato temnorjav do vijoličastočrn. Ako manjka, opazimo na K. ostanke koprene. M. je neizpremenljivo belkasto.
- N. V gozdih in jasad pod bori, pa tudi pod smrekami. Trumoma.
107. Slinavka (b. granulatus). V—XI. pp. u.
Kakor (105) pa brez obroča oz. žmulja na B.
- N. Pašniki, obpotja, gozdne senožeti in gozdni robi. Trumoma. VI—XI. pp. o.
Op. Pri teh 3 vrstah, zlasti pa pri maslenki, se da kožica izlahka sleči s K. Zato jo je treba odstraniti. Maslenka je sicer okusna, pa nekoliko premehka. Ker jo nahajamo večkrat v ogromnih množicah, jo porabimo najbolje za izvleček. Tako izrabimo smotreno tudi naslednji vrsti (108) in (109).
108. Peščenska (b. variegatus).
- K. polkroglast, 5—12 (—15) cm širok, \pm rumen, luskast (kakor z drobnim peskom posut, odtod ime), rob podvit, nato razprt, oster.
B. 5—8 cm visok in 1—2.5 cm debel, gladek, rumen do rdečkast. Cevke pritrjene, težko lupljive. Odprtнице drobne, rjavkaste do umazanorumene.
M. rumenkasto, pomodri nekoliko.
V. oster, svežilen. O. ni neprijeten.
- N. Borovje na peščenih tleh in goljave. Trumoma. VII—X. pp. u.
109. Kravjača (b. bovinus).
Kakor (108), toda:
K. gladek in svetli. M. belo, pordi. V. po sadju. O. sladek. Vobče je ta goba tudi manjša in mehkejša ko peščenska.
- N. Borovje na peščenih tleh in goljave. Trumoma. VI—X. pp. u.
Op. Kravjača (bovinus) zato, ker jo govedo in ovce rade uživajo.
110. Votlonožka (b. capives).
- K. 5—10 cm širok rdečerjav kakor cimet, luskast.
B. 4—8 cm v., votel, \pm rumen, z belkastim obročkom. Cevke zelenkastorumene. Odprtнице široke.
M. belkasto neizpremenljivo. V. in O. prijetna.
- N. Igljče. Družno. VIII—X. p. o.
111. Macesnovec (b. viscidus).
K. umazanorumenkast do sivorjavkast, mazav.
B. strujen. Cevke \pm sivo rjavkaste. V ostalem kakor 110.
N. Pod macesni. Družno. VI—X. p. u.

Pomni! Tudi za gobane ni občega pravila, kako jih smeš nabirati. Pravilo, da so užitni vsi gobani, ki so pod K. beli, rumeni ali sivobeli, ali ki nosijo obroč, ne velja vobče. Tako ni užiten n. pr. grenki g. (100) z zelenkastorumeno barvo pod K. ter tudi ne vemo, če ni škodljiv n. pr. zajedavec (b. parasiticus), ki uspeva na strupeni prašnici, ima živorumeno barvo pod K. in ne kaže nikjer rdeče barve. Prvotako neužiten je tudi obročasti črni kuštravec (115). Res pa se je treba gobarju zlasti varovati gobanov, ki so pod K. narančaste do škrlatnordeče barve, ako jih dobro ne loči. Tu nahajamo nekatere nevarne vrste n. pr. (112) in (113).

112. Vražjek (b. sátanas).

K. prvotno v obliki kapice privit h B., kmalu polkroglasto blazinast, rob podvit, nato vegast, sivobelkast in zelenkasto nahukel, mestoma jamičast, do 25 cm širok, z debelo mesnato plastjo.

B. rumen in rdeč, pomodri na pritisk, drobno mrežast, jajčastotrebušast, —12 cm visok in 4—15 cm širok! Cevke rumene do zelenkastorumene. Luknjice rumene, nato krvavordeče, pozneje olivne, ozke, po pritisku zelenomodre.

M. belkasto do belorumenkasto, čvrsto, lahko pomodri.

V. močen, zopern. O. osladen.

N. Svetli listniki in parki, zlasti pod bukvami.

VII—IX. r. s.

113. Mrtvak (b. lúridus).

K. 5—20 cm širok, pozneje blazinast, \pm olivnorumenkast ali olivnozelenkast (= mrtvaškobled = luridus!), v začetku žametast, pozneje gol, moker, nekoliko lepek.

B. prvotno trebušast ali gomoljast, se pozneje kijasto iztegne, 6—14 cm visok, \pm rumen in \pm škrlatnordeč, včasih pa le rumen ali le rdeč, ob pritisku takoj umazanozelen ali črnopegast, mrežast. Cevke rumene do zelenorumene. Luknjice živo rumenordeče. V. kiselkast. O. prijeten.

M. rumeno, lahko pordi; v vznožju B. pa \pm škrlatno ali temno pordi.

N. Hrasti, bukve in lipe. Večkrat trumoma.

VI—X. p. s.

114. Svinjski goban (b. miniatóporus).

Kakor (113) pa:

K. temnoolivnorjav do kostanjevorjav.

B. brez mreže.

M. se obarva takoj modro ali zelenkastomodro. V. po sadju.

N. Gozd vsake vrste in gozdni robovi, zlasti pod hrasti.

VI—X. r. o.

Op. Svinjšek je v mariborski okolici redek. V kozjanskem okraju pa sem naletel pogosto nanj. Glej pri pobiranju, da ga ne zamenjaš s (113) ali (112)!

115. Črni kuštravec (b. strobiláceus).

K. kroglast, nato sploščen, 5—15 cm širok z debelo kožo prevlečen, ki razpoka kmalu v debele luske, \pm umazanosisiv.

B. valjast, do 15 cm visok, siv, pozneje črn, z minljivim obročem. Cevke belkaste, pozneje sive. Luknjice oglate, široke.

M. sivobelo pordi in končno po črni. V. svojevrsten, O. neprijeten.

N. Zlasti v gorskih gozdih. Posamno ali družno.

VII—X. r. n.

Op. Kuštravec nalikuje na prvi pogled srni (117), ta pa ima bodice pod K.

A3. Ježevke, (hýdnum)

delijo goboznanci v niz skupin z raznimi imeni. Za kuhinjo ogromna večina teh gob — znatno nad 100 vrst — ne šteje. Premnoge so lesnato zategle in neužitne, druge predrobne, tretje zopet kakor n. pr. bodičasta koraljevka (h. coralloides) i. dr. tako redke, da jih dobi gobar morda le enkrat v življenju pred oči. Tu navedeni vrsti pa sta pogosti in \pm okusni, tretje se je treba varovati. Tudi tu ne razlikujem imenoma družin.

116. Strniščni ježek (h. repándum)

je na prvi pogled po obliki in barvi podoben žemljevi (92), ima pa pod K. b o d i c e .
VII—XI. pp. u. ali o.

Op. Praktično namreč razlikujemo dve vrsti ježkov: prva, ki raste zlasti v bukovju, ima bolj bled K. in grenkast O. ter zato ni prav slastna; druga (var. rufescens), ki jo zasledimo predvsem v borovju in v smrečju, ima narančast, pomarančastorumen ali rdečkastorumen K. in ni nikdar grenka. Ta rdečkasti strniščni ježek, ki je vobče tudi šibkejši od onega, je po mojih izkušnjah prav okusen.

117. Srna (h. imbricátum).

K. 4—15 (—25) cm širok, plosko vzbokel, pozneje v sredini vdrt, rob prvotno podvit, temno- do črnorjav, pokrit z debelimi, velikimi luska mi.

B. 2—8 cm visok, zgoraj belkast, spodaj rjav. Bodice šilaste, goste, lahko lomljive, bele, nato sive.

M. belkasto do rjavkasto, čvrsto. V. in O. prijetna.

N. Suho borovje in smrečje. Družno v lokih ali kolobarjih.

VIII—XI. pp. o.

Op. Mlade srne so okusne, starejše z zleknjeno sredino so zategle in grenkaste. Uporabiti jih moremo za juho, za hladetino ali jih sušimo za prašek. Ne smemo pa te gobe zamenjati z neužitno dvojnico (118), ki nam lahko pokvari vso jed!

118. Žolčasta srna (h. scabrósum).

Razlike: K. svetlejši, rumenordečkast, luske manjše, tanjše, bolj ležeče, spodnji del B. pa črnkast in počrni še bolj na pritisk. O. žolčasto grenek.

N. Suha igličja.

IX—XI. r. u.

B. Grive.

Med raznimi grivami štejejo za kuhinjo le a) betice (clavária), b) kozje brade (ramária) in c) kodravke (sparássis).

a) Betice, (clavária).

Kakor že ime pove, je od gob v dosedaj opisani obliki ostal le še bet.

119. Orjaška b. (cl. pistilláris).

Plodišče večinoma jajčasto kijasto, 8—20 cm visoko, spodaj 1—2, zgoraj 3—5 cm šir., kij navadno zgoraj zaokrožen, površina mlade gobe \pm rumenkasta in gladka, starejšje \pm rjavkasta, gubasta in brazdata.

M. belo, mehko, O. in V. prijetna.

N. Bukovje, posamno in v družbi.

VIII—X. r. u.

Op. Pogosteje naletimo na malo b. (cl. lígula), ki je le 5—8 cm visoka in raste nekako ob istem času trumoma po igličju, med vresjem in po travnatih krajih. Užitni sta obe vrsti, okusna nobena. Obe se dasta tudi sušiti.

b) Kozje brade (ramária)

z grmičasto razraslimi plodišči so med ljudstvom pod tem imenom tako splošno znane, da se mi zdi vsak opis odveč. Vobče veljajo za manj vredne, sicer pa neškodljive gobe. Zato jih pobirajo zlasti ubožnejši sloji brez izbire in — se pogosto zastrupijo z njimi. Ta otrovanja pripisujejo — tudi knjige — predvsem mokrim in starim glivam, kar pa ne ustreza povojnim izkušnjam. Danes vemo, da so tudi med kozjimi bradami otrovne vrste, ki se jih je treba izogibati. Res — smrtno nevarna ni nobena griva, vendar si bolečega ujedanja po trebuhu in hude driske za kakih 24 ur tudi nikdo ne želi. Zato moramo kozje brade prav tako vestno razlikovati kakor gobane, ako nočemo za lahkomišelnost pobiranje občutiti na lastnem telesu slabih posledic. Na drugi strani pa nahajamo med njimi nekatere pogoste, izdatne in prav okusne vrste, ki bi jih bilo škoda zametavati. Zato podajam na tem mestu najznačilnejše znake posameznih strupenih in okusnih vrst.

120. Bleda griva (r. pallida).

Spoznati jo moremo na prvi pogled po stisnjenju, visoki rasti in blede rumenorjavnosti barvi. Vršički mlade gobe so mnogokrat blede vijoličasti. O. grenkast. V. slab po milu.

N. Bukovje na apnenastem svetu, navadno trumoma.

VIII—X. p. s.

Podobna ji je:

121. Bridka griva (r. formosa).

ki ima zelo grenek okus.

Pomni! Spoznavaj grive zlasti po okusu! Kozje brade, ki imajo sirove količkaj grenek okus, so ali že same po sebi strupene ali stare in zato \pm škodljive.

122. Rumena griva (r. fláva)

ima citronastorumenno barvo; blede kocene, kaže vedno vinski rdeče pege.

N. Zlasti bukovje na apnencu.

VII—X. pp. o.

123. Narančasta griva (r. aurea)

ima narančastožolto barvo in belo meso.

N. Zlasti igličje.

VII—X. p. o.

124. Lična griva (r. elegans)

je slična (123), meso pa je \pm rdečkasto.

N. Gozd vsake vrste.

VIII—X. p. o.

125. Grebenasta griva (r. botrytis)

je vobče belkasta do bledorumenkasta z rdečkastimi vršički, ki pobledijo na starost. O. mlade grive ni nikdar grenek.

N. Zlasti bukovje, pa tudi igličje.

VII—X. pp. o.

126. Siva griva (r. grisea).

Vsa goba \pm siva do vijoličastosiva.

N. Listniki in igličje.

VIII—X. pp. o.

Pomni! Le mlade grive so res tudi okusne.

c) Kodravke (sparassis)

spominjajo po obliki na gobe, s katerimi brišemo v šoli table. Ni jih mogoče zamenjati s kako drugo škodljivo vrsto. Zato odpade i tu opis.

127. Kuštrava griva (s. ramosa).

Plodišče je okroglasto, mesnato 5—20 (—50) cm široko ter tu pa tam 2—5 (—9) kg težko, zgoraj sestoji iz številnih, neenakomerno zavitih in medseboj zraslih listov.

M. je belo, voskasto. V. meden, O. po orehah.

N. Zlasti ob vznožju borov, pa tudi drugih iglovocev.

VIII—XI. pp. o.

Op. Kuštravka spada med najboljše in najizdatnejše naše gobe. Včasih se jih pojavi mnogo v borovju, druga leta pa skoro izostane. Tudi se dobro suši. Okusne so pa le mlade grive, dokler ne porjavijo lisasti izrastki. Izperl vedno gobo večkrat v mrzli vodi, da odstraniš pesek in zemljo. Pragtako okusna je hrastova kuštravka (s. laminósa), ki raste tu pa tam na hrastovih štorih.

C. Gomoljnice

pripadajo mnogim družinam kakor prašnicam (*lycopérdon*), trdokožnicam (*sclerodérma*), graševkam (*pisolíthus*), krvnicam (*geáster*), gnezdaricam (*nidalária*), raznim gomoljkam (*túber*, *rbizópogon*, *choiromyces*), steklicam (*phállus*) i. dr. Za kuhinjo so vse te gobe skoro brez pomena. Mnoge so sicer, kakor n. pr. večina prašnic užitne, pa neokusne, druge kakor najokusnejše gomoljke gobarju nedostopne, tretje redke itd. Zato sem sprejel v seznam le naslednje tri vrste kot nenavadne posebnosti.

128. Strupena prašnica (*sclerodérma vulgáre*).

Plodišče, slično \pm bledorumenkastemu do rjavkastemu krompirjevemu gomolju, pokriva \pm debela, čvrsta in bradavičasta koža. Sredica je v začetku zelenkasto do rumenkastobela, pozneje vijoličasto črna ter razpade slednjič v olivnorjav prašek. Tedaj se ovoj zgoraj neenakomerno prodre in se razpraši vsebina. V. neprijeten, omoten.

VII—XII. pp. s.

N. Gozdi, pota, njive, večkrat pod brezami. Družno.

Op. Povžita prašnica z že črno sredico povzroča omotico, potenje, slabost in bruhanje. Zanimivo je, da prodajajo včasih goljufi olupljene in razrezane gobe lahkoverežem za pristno gomoljko, pa tudi za grahorko.

129. Poletna gomoljka (*choiromyces maendríformis*).

Plodišče je gomoljasto, neenakomerno razvito z grbami in jamicami, 4—10 cm široko pa tudi večje ter do $\frac{1}{4}$ ($\frac{1}{2}$) kg težko. Pokriva ga trdna in gladka, usnjata, večkrat razpokana kožica sivo bele, pozneje svetlo- do rumenorjave barve. Goba pokaže na prerezu za gomoljke značilne, iz rumenorjavih krivulj sestavljene slike kakor brušeni marmor.

M. mlade gobe je brez V., starejša diši močno in prijetno.

N. Gozd vsake vrste, zlasti pa bukovje na apnenih tleh.

VI—IX. r. o.

Op. To je edina okusna gomoljka, na katero naleti pazljivi gobar tu pa tam v gozdu. Krog Maribora niti ni tako redka. Zasedil sem jo opetovano na raznih krajih mestne Kalvarije pa tudi drugje. Ker se razvija dokaj visoko v zemlji, se prikaže tu pa tam vsaj s hrbtom enega gomolja na svetlo. Ako razgrebemo tako mesto, najdemo navadno v bližini še več gomoljev. Ako je pa odkriti gomolj zelo velik, bomo večinoma zaman iskali tovarišev. Izvrstna je v juhi, ako jo tanko zrežemo. Da se tudi izborno sušiti ter nam služi v tem stanju kot slastna začimba h goveji juhi in prikuham.

130. Steklica (*phállus impúdicus*).

Plodišče se razvija v začetku pod zemljo ter prikuka pozneje kakor nekako mehko, belorumenkasto jajce nekake kurje velikosti na dan. Ta jajčja lupina nato zgoraj počl in v par urah zraste iz nje viden in visok tvor. Ta ima do 20 cm visok in do 4 cm širok v o t e l, b e l h e t, zgoraj pa do 3 cm visoko, jamičasto, t e m n o o l i v n o z e l e n o kapico, iz katere kaplja sluzav sok s skrajno zoprnim vonjem po

mrhovini. Ta vonj privablja od daleč mrharice na mesto; sok se s trosi prileplja na muhe, ki razširjajo tako gobo po okolici.

N. Gozdi in vrti. Večinoma družno.

VI—X. p. n.

Op. Goba v jajčasti obliki je dala bržčas povod za razne pravljice in bajke. Tako znese n. pr. star petelin pri hiši včasih mehko jajce, iz katerega izleze zelenoglava kača, ki prinaša hiši nesrečo. Zato je treba paziti na taka »vražja jajca« in jih pravočasno uničiti. Gobo imenujejo po nekod »steklico«, ker pušča kakor stekel pes »strupene sline«. Steklica pa ni strupena, pač pa radi vonja neužitna. Dokler je v obliki jajca, jo baje po nekod celo uživajo.

Č. Raznolike.

Tudi te gobe pripadajo raznim, \pm močnim družinam. Za kuhinjo pa šteje le malo vrst. Večina izmed teh so \pm znane užitne gobe, ki jih navajam spodaj.

131. K o s t a n j a s t a č a š i c a (plicária bádia).

Plodišče je prvotno kroglasto in zaprto, pozneje dobi obliko 3—8 cm široke skledice ali lončka. Znotraj je temnorjava, kostanjevo do olivnorjava, zunaj svetlejša. Rob je neenakomerno zvit in raztrgan, podlaga pa belo kosmata in \pm zožena.

M. je voskasto, zelo lomljivo in brez vonja.

N. Mokra, ilovnata in peščena tla, pota, jarki, pobočja in gozdni rob.

V—XI. r. o.

Op. Bolj pogosta je krog Maribora na pomlad žilasta čašica (discina venosa), ki je znotraj rumena do črnorjava, zunaj belkasta. Prav tako užitna kakor ta je tudi zunaj in znotraj \pm svetlorumena polžastozvita čašica, (otidea cochleata). Nekoliko otrovna pa je venčasta čašica (plicária coronaria), njen rob je krpast v obliki zvezde in je \pm vijoličaste barve. Ostale čašice so preneznate, da bi jih pobirali.

132. U ž i t n i s m r č e k (morchélla esculénta).

Kapica jajčasta, 6—12 cm visoka in 4—8 cm široka, polna neenakomernih jamic, ki jih ločijo med seboj krivuljaste gube. Barve je prav različne od svetlorumene do črnkaste.

B. je valjast, gladek, pa tudi gubast, 4—8 (—10) cm visok in 1—3 cm debel, votel, belkast do rumenkast.

M. je nežno, belkasto, precej lomljivo. O. in V. prijetna.

N. Parki, senčnata travišča, grmovje, gozdni rob in jase, senožeti i. sl.

IV—VI. pp. o.

Op. Užitni smrček in njegova sorodnika koničasti s. (m. cónica) z bolj priostreno kapico in visoki s. (m. eláta) z visoko, bolj stisnjeno obliko so splošno znane in priljubljene gobe, ki prihajajo tudi v Mariboru pogosto na trg. Uporabljajo jih sveže in suhe.

133. P o m l a d n i h r č e k (helvélla esculénta).

K. je votel, zelo neenakomeren, okrogel, grbast, pa oglat, žmuljast. Žmulji se zvijajo kakor črevesni zavoji, tvoreč med seboj ukrivljene jarke. Širok 2—10 cm. Barva je zunaj \pm rjava, znotraj bela.

B. je neenakomerno valjast, gubast in jamičast, sivobelkast do sivordečkast, pozneje votel.

M. je tanko, nežno, voskasto in lahko lomljivo. V. in O. prijetna.

N. Igljče, zlasti borovje, na peščenih tleh pa tudi pod macesni ali na trših in polupljenem lubu iglovecv.

III—V. pp. s.

Op. Pomladni hrček in njegov bližnji sorodnik orjaški hrček (*helvélla gigas*), ki se razlikuje od onega le po velikosti, sta brez dvoma močno strupena in sta že večkrat presno pripravljena povzročila smrtna slučaja. Strup tzv. »hrčkova kislina« izhlapi lahko pri praženju oz. se raztopi v vreli vodi. Zato priporočajo knjige, da naj oparimo hrčke, preden jih pripravimo za jed, in da naj odlijemo vodo. Pa tudi to se v mnogih slučajih ni obneslo. Zakaj zgodilo se je, da so ljudje isti dan dvakrat zaporedoma uživali tako pripravljene hrčke, pa jim prvič jed ni škodovala, drugič pa so se do smrti zastrupili z njimi. Iz tega sklepajo, da ima sveži hrček poleg omenjene kisline še druge nevarne strupe v sebi, ki se pa uničijo pri sušenju, kajti do danes še ne poznamo slučaja, da bi se bil kdo otroval s suhim hrčki. Zato domnevajo, da so morda pri hrčku le trosi strupeni. Saj je n. pr. tudi pri šmarnicah le rdeči plod otroven, ostala rastlina pa ne. Pri sušenju izgubi namreč goba trose in s tem otrovne lastnosti.

Pomni! Ne uživaj svežih hrčkov!

134. Jetrenka (*fistulina hepática*).

Čudna goba po obliki in lastnosti.

Plodišče je debelomesnato, sočno, jeziku ali jetrom podobno (odtod ime), 10—40 cm dolgo in do 6 cm debelo, zgoraj krvavo- do rjavordeče, spodaj blede, pozneje rdečerjavo.

M. nežno, pokaže takoj krvavordeči sok na sveži rani, kakor se prikaže kri, ako prerežemo presno meso.

V. po sadju. O. kiselkast.

N. Raste po starih hrastih in kostanjih ter njih parobkih. VIII—X, r. o.

Op. Mlada jetrenka je prav okusna, ako jo razrežemo na tanke kose in nato dobro skuhamo, oziroma spravimo, da izgubi kislast okus.

Cenjeni čitatelj!

Evo ti šopek iz čudovitega vrta, ki ga nazivamo prirodo! Neobičajen je ta šopek in preprost, toda v celoti nič manj barvovit in zanimiv, kakor si ga vaje. Priroda je mikavna tudi v najneznatnejših svojih tvorbah.

Le oni, ki ljubi prirodo, se bo razvil sčasom v pristnega gobarja. Le tisti, ki se kolikor toliko poglobi v prirodne tajne, jo bo mogel tudi brez skrbi izkoriščati. Ostalim pa bo ostala nedostopna in sovražna.

V ta namen sem spisal poročilo. Nič učenega ni v njem. Med goboznan-
cem in gobarjem je ista razlika kakor med rastlinoslovcem in vrtnarjem. Učenjak in praktik presojata isto zadevo iz različnega stališča.

Književnost.

Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani, prirodopisni del, je izšel l. 1933. Zoološki oddelek je obdelal Fran Kos, geološko-paleontološkega Ivan Rakovec, mineraloško-petrografskega p. Janez Žurga, botaniškega pa Fran Dolšak.

Snov so razvrstili sestavno, z veliko ljubeznijo so vpleli v svoje popise i posebnosti ljubljanske zbirke i zanimivost vse naše zemlje. Ko sem čital, so se mi od strani do strani bolj širile oči; na koncu sem vse liste prevrnil in začel iz nova. To ni samo vodnik po ljubljanskih muzejskih zbirkah — uspešno bi služil v splošnem tudi mariborskemu muzeju razen mnogih poedinosti, ki jih mi seveda nimamo — ta knjiga nas zvesto vodi po naših krajih, nam iz geologije prikazuje njih postanek in njihovo rudninsko in paleontološko bogastvo. Kako vestno in skrbno nam riše svojske prebivalce podzemeljskega kraškega sveta, kako se spenja na gore, da spoznaš tudi naše planinske živali in rastline. Vse zaščičence omenja posebe, kolikokrat pa naš triglavski Narodni park! Danes se že vidi, kako prav so mislili svoj čas možje, ki so se z velikimi težavami trudili, da so oteli znanosti ta »planinski raj«. Knjiga te vodi tudi pri znanstvenem delu, navaja potrebno slovstvo, pregledno in imenoma zveš, kaj se je že vse dognalo in našlo, pove pa ti tudi, koliko dela še čaka mlade in mlajše rodove. In učitelj-prirodoslovec? Če hoče živo učiti in se držati pri pouku priznanega domorodnega načela, ne more poleg učne knjige izhajati brez tega Vodnika. Jezik je gladek in se s pridom ogiblje nepotrebnih in nevšečnih tujk.

L. Poljanec.

Društveni glasnik.

Muzejsko društvo v Mariboru.

Od izdaje 1. letnika IMDM do 2. sta potekali dve poslovni dobi, ki pa sta imeli isti delovni značaj vsled prevladovanja društvenega dela po preurejanju muzejskih zbirk in pa arheoloških izkopavanj. Občni zbor, ki se je vršil dne 11. februarja 1934 v čitalnici Študijske knjižnice, je pokazal, da je zadnje leto zaključilo glavna preurejanja muzejskih zbirk, kateremu bo sledil v bodočem Izvestju MDM Vodnik po zbirkah in obenem tudi zaključilo izkopavanja na hallstattskem pokopališču na Koroščevi ulici.

Občni zbor je vodil predsednik prelat dr. Fr. Kovačič, ki je podal poročilo mesto obolelega tajnika. V internem delu je imelo MDM 5 odborovih sej, došlih in odposlanih dopisov pa 216. Število članov je narastlo od 282 na 301. Na novo in podrobno urejene so bile zbirke cerkvenih umetnin, plastike, slik, etnografska, mineraloško-paleontološka in zbirka leta 1848 z njej priključeno zbirko svetovne vojne. Mineraloško-paleontološko zbirko je poleg podpredsednika v bistvu preuredil cand. mont. Ivan Munda, v ornitološki zbirki je delala prof. S. Antičeva, pri ostalih zbirkah pa je sodeloval Vl. Lorber. Preurejanja so bila potrebna deloma za pridobitev prostora, kar je bilo važno pri mineraloški-paleontološki zbirki, v splošnem pa, da se postavi razvrstitev zbirk na položaj naprednih večjih muzejev in tako pripravi Vodnik. Da je bila mogoča ureditev mineraloško-paleontološke zbirke je MDM nabavilo potrebni omari, dvoje omar in več nastavkov ter podstavkov pa je bilo potrebno za namestitev novih arheoloških pridobitev. Delo v muzeju se je letos vršilo tudi pozimi, kar je omogočilo mestno načelstvo mariborsko z daritvijo 10 qu premoga; da se urejanje olajša je MDM priredilo za poletno delavnico lopo na dvorišču, z naklonjenostjo mest-

nega načelstva pa je priključilo muzejskim prostorom dvorišče proti Dijaškemu domu. S tem je tudi podana možnost, da dobi MDM nove prostore za prenatrpane zbirke, ki nimajo mesta v muzejskem poslopju. Posebno velja to za lapidarij in za obrtne zbirke, ki se tako dolgo ne bodo mogle urediti, dokler ne bo novih prostorov na sedanjem dvorišču. Bilo bi v interesu mariborskega muzeja, da bi tozadevno izrekli svojo besedo tudi mariborski obrtniki in industriji. Ker se borimo za prostore tudi ne moremo misliti na večje projekte: Maribor bi bil n. pr. idealno mesto za jugoslovanski vinarski muzej. V muzeju samem je MDM uvedlo nedeljska vodstva za javnost in nudilo na željo vodstva tudi šolskim izletom. Obisk muzeja stalno narašča; kljub slabemu letnemu vremenu je obiskalo v preteklem letu naš muzej 1618 oseb in 72 šolskih razredov.

Najbogatejše pridobitve v preteklem letu izkazuje arheološka zbirka, kateri so bile priključene izkopenine s Koroščeve ulice, nadalje hallstattske kozice s Pošte (darilo gg. B. Grile in V. Lorber), rimski nagrobnik od Sv. Martina pod Vurbergom (f. Lanjšič), rimski cestni kvader od Sv. Ožbalta v Dravski dolini (okrajni cestni odbor v Mariboru), kmetski rimski sarkofag s Pobrežja (J. Kek), baročni škropilniki iz stare minoritske cerkve v Mariboru (ppolkovnik N. Mirkovič), ter egiptovska soha (ga. Somsič). V umetnostni zbirki je M. Sternen obnovil sliko *Ecce homo*, A. Zoratti pa leseni kip sv. Katarine. S pomočjo konservatorja F. Stelëta je MDM pridobilo baročne kipe s cerkve Sv. Barbare pri Smarju pri Jelšah. Notar O. Ploj je podaril slike kiparja J. Ajleca, od slikarjev I. Kcsa in I. Mežana je MDM kupilo po dvojce slik za zbirko mariborskih slikarjev, z Ribnice na Pohorju pa je pridobilo baročno nabožno sliko. Z novoveškimi novci, predvsem s srebrnimi tolarji alpskega izvora je bila obogatena numizmatična zbirka. Mariborska zbirka je pridobila relief mesta Maribora, slike iz mariborskega gospodarskega in sportnega življenja Maribora XIX. stoletja (dr. F. Seherbaum), dva drobnopisa (E. Bošnjak) in sodno sliko z mestnega magistrata iz začetka XVII. stoletja, obrtna pa 47 mariborskih lecetarskih klišejev, 7 majolik, biedermajersko jedilno posodo in graške stenske krožnike. Narodopisno zbirko je v prvi vrsti pomnožil dar peč ge. Ivanke dr. Lipoldove, poleg tega pa po A. Knafelcu v Markovcih nabrani deli prekmurske noše in pisanice. Za mineraloško-paleontološko zbirko so darovali lepe primere premogov Trboveljska premogokopna družba (Hrastnik, Rajhenburg, Kočevje), državna premogovnika Zabukovica in Škale pri Velenju ter rudnik svinca v Mežici. Od privatnikov so podarili muzeju okamenine in hribine I. Munda, C. Šlebinger ter A. Šoberl. O sodelovanju MDM pri študijski knjižnici v Mariboru poroča ČZN 1934, 1—2. Kratko rečeno, MDM je v preteklem letu na novo nabavilo temeljna arheološka dela, ter vzdrževalo prirodopisne revije iz preteklih let. Pri Banovinskem arhivu v Mariboru je društvo sodelovalo z oddajo svojih arhivalij ter s sodelovanjem pri redakciji pravilnika in službenega reda.

Poleg pridobivanja predmetov za muzejske zbirke je sodelovalo MDM pri vseh prireditvah Maribora, ki so imele splošni ali zgodovinski značaj; v prvi vrsti pri Mariborskem tednu, kjer je aranžiralo razstavo mariborskih slikarjev in priredilo razstavo zgodovinskega mariborskega slikarstva. Če še omenimo, da je izreklo MDM svojo besedo pri projektu gradbenega prostora za mariborsko pravoslavno cerkev, ter pri nameri obnovitve stebra za večno luč na jugu od stolnice, potem imamo označene smeri in vsebino dela MDM.

Blagajniško poročilo je podal blagajnik E. Baumgartner. Dohodkov je imelo MDM v preteklem poslovnem letu Din 22.000.— subvencije (Dravska banovina Din 15.000.—, mestna občina Maribor Din 7000.—), članarine Din 3164.90, vstopnine Din 1863.—, prostovoljnih prispevkov Din 355.— in obresti Din 146.70; izdatkov pa za izkopavanja, inventar, nakup ter vzdrževanje zbirk Din 21.421.77, za knjižnico Din 6.268.— in za fotoslike Din 757.—. Tako da znaša prebitok Din 917.17.

V imenu preglednikov računov je poročal dr. A. Dolar, ki je predlagal odboru in blagajniku razrešnico, in pri tem pohvalno omenil odborovo delo ter napredek muzeja zlasti s pridobitvijo bogatih izkopenin. Občni zbor je razrešnico soglasno sprejel.

Nato je J. Glaser predlagal, da izreče MDM javno zahvalo pomočniku bana dr. O. Pirkmajerju; kajti v prvi vrsti z njegovo oporo so bili doseženi veliki uspehi MDM. Soglasno sprejeto.

Na predlog dr. A. Dolarja je ostala članarina neizpremenjena (Din 15.—).

Pri volitvah je bil soglasno sprejet predlog dr. A. Dolarja, da ostane tudi v nadalje dosedanji odbor, da se pa kot odbornika-strokovnjaka pritegneta v odbor še prof. L. Detela in prof. S. Antičeva. Tako da je sestava odbora MDM sledeča: Predsednik prelat dr. Fr. Kovačič, podpredsednik prof. A. Vales, tajnik ban. arh. Fr. Baš, blagajnik E. Baumgartner, urednik Izvestij MDM insp. v p. dr. L. Poljanec; odborniki: dr. M. Heric, I. Kos, L. Detela, S. Antičeva, C. Šebinger in dr. V. Travner; za zastopnike mesta pa je mestna občina imenovala gg. I. Kežarja in dr. Z. Kaca.

Ko se pri slučajnostih ni javil nihče k besedi je zaključil predsednik ob 11 h 40' društveni občni zbor.

Naši javnosti!

Napredek in razvoj mariborskega muzeja odvisi od Muzejskega društva v Mariboru, napredek in razvoj MDM pa odvisi od sodelovanja članstva.

Ena prvih nalog mariborskega muzeja je, da poda sedanosti in bodočnosti kar mogoče popolno sliko kulturnega, gospodarskega in socialnega življenja Podravja in prav posebno še Maribora. To sliko pa bo moglo MDM ustvariti samo v tisti meri, v kateri mu to omogoči sodelovanje njegovega članstva.

V trdni veri, da se vsi zavedamo pomena svoje dobe, se obrača MDM do svojih članov, da mu pomagajo s tem, da mu odstopajo n. pr. slike industrijskih podjetij, obrtnih in trgovskih obratov — zlasti je to važno pred in po povečavah, preureditvah, opustitvah, ustanovitvah itd. —, slike prireditvev in nastopov posameznih organizacij kakor dramskih, sportskih, manifestacijskih, razstavnih itd.

Enako važni so spomeniki iz preteklih dob. V zavesti, da kip, slika, obrtni izdelek, arheološka najdba, narodopisna značilnost ni samo trgovski predmet za posameznika, ampak zgodovinski in kulturni predstavnik celotne pokrajine, prosi MDM vso našo javnost, da mu odstopa zgodovinske in kulturne spomenike, ako ne v last pa vsaj v varstvo.

Naše lovec, ribiče, gozdarje, lastnike kamnolomov in stavbenike pa prosimo, da ne pozabijo mariborskega muzeja, kadar jim nakloni ugoden trenutek za našo pokrajino značilno žival, rastlino, les ali hribino.

Izpopolnjevanje mariborskega muzeja naj ne bo samo delo ljubiteljev posameznih znanstvenih disciplin, temveč izraz kolektivnega dela vsega podravskega za domačo grudo res vnetega prebivalstva, med katerimi so v prvi vrsti baš člani MDM.

Najtežje muzejsko vprašanje v Mariboru je danes vprašanje muzejskih prostorov. O tem se more prepričati vsakdo, ki poseča muzej in zasleduje njegov razvoj. Vprašanje muzejskih prostorov bo mogoče rešiti samo tedaj, ako bo naša javnost sama uvidela potrebo po povečanju muzejskih prostorov in ko to vprašanje ne bo samo vprašanje za društveni odbor. Vsak član MDM pa ima z društveno izkaznico vstopnine prost vstop v muzej vsako nedeljo od 10.—12. ure.

Mariborski muzej je kulturna last Podravja in Maribora posebej. Mariborski muzej mora biti predstavnik naše preteklosti, prav tako pa tudi naše dobe in s tem nas vseh. Da pa bo mogel to resnično postati, ostanite zvesti MDM, pridobivajte mu novih članov in sodelujte pri izvrševanju njegovih nalog, ki so naloge nas vseh!

Muzejsko društvo v Mariboru.